

INHOUDSOPGAVE

Van Oklahoma naar Oslo ENNO NUY	2	De Sesam wereldgeschiedenis in 1985 JAN BUYS	23
Is Swaab's <i>Brein</i> nepwetenschap? ANTON VAN HOOFF	7	Lezers Reageren	26
Ik – brein, brein – ik PAUL HOPSTER	8	Anton Dautzenberg verdient steun van vrijdenkers ENNO NUY	27
Vraaggesprek met Sigismund Freud FRANS VAN DONGEN	11	Jezus nog aan toe! JAAP VAN DEN BORN	28
Vrijheid, gelijkheid, broeder-/zusterschap FEMIA COOLS	17	Het is tijd voor een alternatief voor religie en de vrije markt economie WIM AALTEN	28
Geestelijke terreur tegen zelfdoding JAN BONTJE	18	Nicolas Bouvier. Recensie ENNO NUY	29
Sneuelen LEON WECKE	19	Stralingsgevaar JAAP VAN DEN BORN	31
Christelijke T-balk op Ground Zero ANTON VAN HOOFF	21	Wij zijn de maten van Jan Pieterszn Coen HANS KOEKOEK	32
Vegetarisme JAN BONTJE	22		

Van Oklahoma naar Oslo

ENNO NUY, 1950, Aerdt, ondernemer, tevens hoofdredacteur De Vrijdenker

Verhitte discussies binnen niet alleen onze gelederen over het aandeel van Wilders in het Noorse drama. De begrippen schuld en (mede)verantwoordelijkheid verwisselen nogal eens van plaats, inhoud en betekenis. Het is lastig als iemand zich laat verleiden tot gruweldaden en zich in zijn schriftelijke nalatenschap verantwoordt, daarbij leentjebuurt spelend bij tal van publieke figuren, die hun gedachtengoed nooit hebben uitgeleend aan hen die er geheel andere doelen of dezelfde doelen langs geheel andere weg mee willen bereiken.

Sinterklaas een (nationaal)socialist?

Wilders werd zo vaak aangehaald en vermeld door Anders Behring Breivik dat hij zich nu moet verweren en er is een grote groep burgers die dat prima vindt, ook al is leedvermaak hier tamelijk misplaatst. De achtergrond is daarvoor te sinister. Feit is wel dat Wilders hiermee een koekje van eigen deeg krijgt. Hij heeft in onze vaderlandse parlementaire geschiedenis toch het patent op de politieke oneliner waarmee een schuldige wordt aangewezen. Deze beschuldigende vinger kenden wij nauwelijks. We herinneren ons Hans Wiegel die tijdens een debat, wijzend naar Joop den Uyl uitriep: "Sinterklaas bestaat, daar zit hij!" Of je het nu met hem eens was of niet, je moest er ook om lachen want het was natuurlijk een prachtige retorische vondst. Pas met de komst van Wilders en zijn bentgenoot Bosma is de politieke beschuldiging overgegaan in een minder onschuldige vorm. De linkse elite en de socialisten krijgen er op een ongehoorde manier van langs van deze politici, die heel goed begrepen hebben dat de niet door bewijslast ondersteunde politieke beschuldiging tactisch strategisch gezien een uiterst efficiënt instrument is.

Je kunt je er nauwelijks tegen verdedigen, ook al is bijvoorbeeld eerder al aangetoond dat het immigratiebeleid vooral tot stand is gekomen door ministers en staatssecretarissen van CDA- en VVD -origine. En die paar PvdA-ers die er ooit wel iets over te zeggen hadden hebben zich bepaald niet onbetuigd gelaten. Maar het zijn de linkse partijen die nu overal de schuld van krijgen. Ook het cultuurdebat staat bol van de rancune en de ene groteske bezuiniging wordt op de andere gestapeld. Het ergste maakt PVV partijideoloog Martin Bosma het waar hij onder andere consequent van (nationaal)socialisten spreekt. Van socialisten naar nazi's is in zijn

denken maar een heel klein stapje. De man heeft de geschiedenis nooit bestudeerd en maakt zich hiermee schuldig aan een misselijk makende en perverse wijze van politiek bedrijven.

Kortom, zo gek is het niet dat een grote groep mensen Wilders direct in verband met het Noorse drama brengt. Er moeten nog wat rekeningen vereffend worden en je mag je kansen niet voorbij laten gaan in de strijd om de kiezersgunst. Bas Heijne stelt naar mijn mening in de NRC de enig juiste vraag: laat zien, Wilders, hoe jij je doelstelling van een moslimvrij Europa wél denkt te bereiken (zonder dat daarvoor geweld moet worden gebruikt). Dat lijkt mij een relevante vraag aan iemand die niet te beroerd is om amokmakende Marrokkanen in de knieën te schieten. Een relevante vraag ook voor een partij die geen partij is en die pal zegt te staan voor de vrijheid van meningsuiting maar de koran wil verbieden.

Die ene gek?

Maar er is nog wel meer over dit fenomeen van de beschuldigende vinger te zeggen. Graag citeer ik hier Gérard van Eyk uit diens weblog van 26 juli 2011 (<http://www.van-eijk.net/~gerard/dagboek/>) waar hij schrijft: "Na de massamoord in Noorwegen worden bijna vanzelfsprekend vergelijkingen gemaakt tussen de Noor Anders Behring Breivik en Timothy McVeigh, de man die op 19 April 1995 in

Oklahoma een bom liet ontploffen die 168 doden en meer dan 600 gewonden veroorzaakte. Het was de grootste terroristenaanslag in de VS vóór die van al-Qaeda op 11 September 2001. De overeenkomsten zijn frappant. Ook de

'camouflage' van een boerderij voor de ammoniumnitraat. Die Westdeutsche wijdt er een artikel aan onder de titel: *Waffennarren mit krudem Weltbild, Parallelen zwischen Breivik und Timothy McVeigh, Wapengekken met een 'onbehouden wereldbeeld'*. Aan deze kant van de oceaan houdt de vergelijking daarmee op, maar Ross Douthat gaat in op de relatie van beide figuren met de Umwelt. We noemen ze 'gek', 'racist' of 'dweper', en wijzen op hun sociale isolement. 'Pathologisch' dus. Dat is gemakkelijk, dan hoeven we niet te kijken naar 'onze' maatschappij die dat mogelijk heeft gemaakt. We moeten de hand in eigen boezem steken om dat te begrijpen. Dat is héél moeilijk. Maar Douthat wijst op een andere kant van de vergelijking tussen Breivik en McVeigh, namelijk de manier waarop Bill Clinton er op reageerde. Ruim een jaar geleden was dat vijftien jaar geleden, en dat is toen grondig herdacht en geanalyseerd door Peter Keating. Douthat wenst de politieke leiders in Europa dat ze deze tegenslag in een politiek voordeel kunnen omdraaien, zoals Clinton deed. Clinton, in 1993 president gekozen, zat in een situatie die lijkt op die waarin Obama zit. Als democraat had hij opeens een meerderheid van Republikeinen voor zich die 'tegen alles' waren. Obama moest zich deze week afvragen: "Can they say yes to anything?", zoals een Editorial van NYT beschreef in 'The Party That Can't Say Yes'.

Wat Clinton deed was die aanval niet aan een geïsoleerde gek, dweper of racist toeschrijven, maar aan 'een van ons'. 'Een van ons' die een verlengstuk is van ons eigen rechts[-extreme] denken. "Timothy McVeigh took the demonization of government beyond the limits of humanity", zei Clinton, en "... we owe it to the victims of Oklahoma City [...] not to cross [the line crossed in Oklahoma] again". Let op, hij heeft het over 'wij' en niet over die 'ene gek dáár'.

Helaas, constateert Douthat, liggen de kansen daarvoor aan deze kant van de oceaan niet zo best. Kritiek op immigratie en multiculturele idealen komen in Europa niet alleen van extreem-rechts, maar ook van 'gematigde' conservatieven zoals David Cameron, Angela Merkel en Nicolas Sarkozy. Merkel zei laatst nog uitdrukkelijk 'Multiculturalism has 'utterly failed''. Is dat niet het juiste klimaat voor onze Noorse 'gek'?

Vergeet niet, zo besluit Douthat zijn column, A

Right-Wing Monster, extremisme wordt alleen maar sterker als het politieke systeem pretendeert dat het 'uitzonderingen' zijn. We moeten erkennen dat het een 'monster' is, maar wél een van onze eigen familie''.

In de NRC van 25 juli 2011 publiceren de filosoof en publicist Hans Schnitzler en hoogleraar rechtsfilosofie Wouter Veraart een heldere analyse van de moderne 'amokmaker'. Zij waarschuwen dat "de reductie van dader tot politieke extremist of zieke geest kan dienen als afwentelingsmechanisme om kritisch zelfonderzoek uit de weg te gaan". Op grond van een uiterst interessante inventarisatie konkluderen zij "dat amok ons terugvoert naar de donkere zijde van onze hoogtechnologische samenleving. Het is zaak om aanstichters niet slechts te zien als zieke geesten of politieke extremisten. Als we deze gruwelijke publieke gewelddaden serieus zouden willen bestrijden, moeten we de amokmaker naar westerse snit onder ogen durven komen en hem allereerst beschouwen als een product van eigen grond".

In *That's how empires fall* (schitterend vertolkt door Marianne Faithful) schrijft R.B. Morris: "If terror comes without a warning, there must be something we don't see" en: "A man who lives among them was still a stranger to them all".

De erfzonde

In deze discussie gaat het om 'guilty by association'. Tja, schuldig zijn we op deze manier allemaal, schuldig aan iets, wat dan ook. Dat vonden de christenen trouwens al heel

vroeg. De erfzonde is een prachtvinding! Ik wil maar zeggen, sommige (vrij)denkers die Wilders medeverantwoordelijk stellen voor het Noorse drama – in mijn ogen

contraproductief – zijn weer helemaal terug bij af. Voor het politieke klimaat zijn we immers allemaal verantwoordelijk, ook degene die ervoor kiest te zwijgen en alleen in het stemhokje zijn mening doet gelden, onzichtbaar voor ieder ander.

Niemand kan ontkennen dat Wilders de kunst van de beschuldiging tot in de perfectie beheerst. Was hij het niet die Pechthold en van der Laan bestempelde tot 'politieke handlangers van Mohammed B.', de moordenaar van Theo van

Gogh? Nu overkomt hem wat hij anderen aandeed. Het is aan hem met een helder en afdoend verweer te komen. Maar het is geen argument om te volharden in de beschuldiging van medeverantwoordelijkheid aan het adres van enkel of vooral Wilders.

Waar staan we nu?

Een gruweldaad afdoen door de dader neer te zetten als een *extremist*, lost niets op. De karakterisering als *lone wolf* (wist u dat een dorp in Oklahoma Lone Wolf heet?) evenmin, deze benaming luistert als een geuzennaam voor een eenzame ziel met hooggestemde idealen. Een *zieke geest* dan, misleid door het gedachtengoed van Wilders en de zijnen? Ook die betiteling brengt ons niets omdat daarmee de indruk wordt gewekt dat de dader niet toerekeningsvatbaar was.

Uitgelokt door populistische politici is een volgende populaire theorie. Maar laat politici vooral zeggen wat ze willen zeggen. In een democratie is de vrijheid van meningsuiting – ofschoon niet onbegrensd – heilig. De kiezer hoeft zijn oren niet naar zijn politieke leiders te laten hangen maar kan ook op basis van een eigen mening tot konklusies komen. Per slot zijn het de kiezers die hun stem uitbrengen, kiezers rekenen af. De roep om voorzichtige taal door politici klinkt luider en luider. Maar we moeten waken voor een nieuwe politiek correcte houding of zelfcensuur.

Wilders heeft al aangekondigd zich niets van een dergelijke oproep aan te trekken. Waarom zou hij ook: hij spint er politiek goed garen bij, zijn aanhang lijkt vooralsnog alleen maar te groeien. Maar zoals alles zijn grenzen heeft, zo geldt ook voor de opruiende taal van Wilders dat er een moment komt dat zijn aanhang er niet langer intrapt. Vooralsnog resteert dan de vraag ten koste van wat?

Gérard van Eyk hierover: *“De lezer kan rustig in zijn stoel blijven zitten, en eventueel zijn vinger naar Wilders wijzen. (--) Job Cohen en Tofik Dibi probeerden zoiets, waarop Wilders reageerde met: 'Linksigen als Cohen en Dibi proberen nu een politiek slaatje te slaan uit massamoord'. Schot voor open doel! Door de vinger naar Wilders te wijzen, maken we het hem al te gemakkelijk. Hij 'groeit' er zelfs politiek van omdat hij nu bovendien 'slachtoffer' wordt. Wilders is het soort [intelligente!] politicus die uit atavistisch-aanwezige onderliggende wraak-, vendetta-, of na-*

ijvergevoelens, een politieke carrière weet te bouwen waardoor hij bij de 'inner circle' gaat behoren, of het nu over zwarten, joden, vrouwen of roodharigen gaat. Inhoudelijk heeft hij daar 'niets' mee. Het gaat om zijn ego, en om te horen bij 'the inner circle'. Nee, Wilders kan zich al te gemakkelijk verschuilen achter ons moderne [humanitaire] recht dat alleen 'persoonlijke bewezen schuld' strafbaar is. Wij kennen niet meer de Sippenschuld, waarmee de Nazi's indertijd schermden als het over Joden, Zigeuners en Homoseksuelen ging, het klassieke Germaanse rechtsbegrip waardoor de familie, het dorp en 'de omgeving' medeschuldig was. Denk aan 'Putten 1944' en 'Ouradour 1944'”.

Van Oklahoma naar Oslo

In The Atlantic Wire van 27 juli vraagt commentator Uri Friedman zich af waarin Amerika en Noorwegen van elkaar verschillen. Hij herinnert aan de roep om stevig militair ingrijpen indien mocht blijken dat de daders van Oklahoma buiten de VS gezocht zouden moeten worden, inclusief het afwerpen van bommen. Hoe anders is de oproep van Stoltenberg die toegeeft dat Noorwegen veranderen zal als gevolg van de wandaden van Breivik. Maar dan wel anders in de zin van nog opener, nog democratischer. Friedman schrijft: *“Tens of thousands of Norwegians have rejected the suspect's anti-immigrant rhetoric, laying thousands of flowers around the capital in mourning,” the AP notes. Norway's Aftenposten reports that membership in youth political parties is growing robustly in the wake of Friday's shooting, and over 21,000 people have joined a Facebook group calling for record-breaking participation in the country's upcoming election. Indeed, if Norwegians are directing their anger at anyone, it appears to be Fox News. An Aftenposten article yesterday noted how Norwegians have been criticizing the U.S. cable network on Facebook and Twitter for initially attributing the Norway attack to Islamic terrorism, and condemning former Fox News host Glenn Beck for comparing the political youth camp that Breivik attacked to a Hitler Youth camp”.*

Friedman stelt vervolgens dat in kleinere landen de neiging tot saamhorigheid groter is dan in landen als de Verenigde Staten. Om er vervolgens relativerend aan toe te voegen: *“But Fredrik Erixon, the director of the European Center for International Political Economy in*

Brussels, isn't sure the mood will last. "The fantastic show of support for open society and the values of democracy will inevitably fade away and be overshadowed by suspicion of the unknown" or anti-immigrant sentiment, he tells Bloomberg. The Boston Globe's H.D.S. Greenway disagrees, arguing that in Norway, home of the Nobel Peace Prize, conflict resolution is part of the country's "national DNA.""

Een onverwachte parallel

In een uitstekend artikel in de NRC van 30 juli schetst Hubert Smeets de parallel tussen Rudi Dutschke en de RAF (eens met de doelen- de klasseloze maatschappij – maar niet met de toegepaste middelen) enerzijds en Wilders en Breivik (eens met de doelen – een islamloze westerse samenleving – maar niet met de toegepaste middelen) anderzijds. Maar hij voegt er aan toe: *"In het doel verschuilen zich de middelen"*. En zo zijn we weer terug bij de vraag van Bas Heijne: is het doel van de islamloze westerse samenleving wel langs democratische weg te bereiken. En als dat niet het geval blijkt te zijn, worden de doelen dan bijgesteld of wordt men lankmoediger waar het de toegepaste middelen betreft?

We hoeven ons over Wilders en Bosma weinig illusies te maken. Wilders beperkt zich tot een enkele tweet (die dan ook nog eens – hoe typerend – snerend gericht is aan de PvdA en Groen Links) en Bosma is kennelijk ondergedoken want oorverdovend stil. Maar die vragen moeten wel beantwoord worden. Daar hebben de kiezers recht op. Politici zijn inderdaad verantwoordelijk voor hun uitlatingen en de eventuele impact daarvan op de samenleving. Daarover kan geen twijfel bestaan. Wie doelen formuleert die langs democratische weg niet gerealiseerd kunnen worden heeft baat bij maatschappelijke onrust om de ratio achter die doelen overeind te houden. Vanzelf ontstaat dan een voedingsbodem die een sterke leider de gelegenheid biedt zich te profileren. Wie zo opereert, speelt met vuur maar vooral met mensenlevens.

Tegelijkertijd moeten we van onszelf en elkaar blijven verlangen dat we zelfstandig nadenken, tot een afgewogen oordeel proberen te komen. Dit tijdperk van de korte spanningsboog en dito lont, waarin rechten voorop staan en plichten snel vergeten worden, is zo'n ideale

voedingsbodem voor maatschappelijke onrust waar vooral diegenen die het recht graag in eigen hand nemen goed garen bij spinnen.

Anders gezegd

Natuurlijk is Breivik een idioot. Wie zichzelf ordes toekent voor verdiensten als uitzonderlijke vrijwillige bijdrage aan de bescherming van de Europese identiteit, aanzienlijke bijdrage aan de bevrijding van Europa van de islam, uitzonderlijke inspanning tegen het

multiculturalisme, intellectuele excellentie en bijdrage aan Tempeliersorde, nationaal of Europees verzet, militaire bijdrage tegen multiculturalisten en cultureel-marxisten, et cetera, zo iemand is niet geheel compos mentis. Maar Breivik is meer dan dat en hij lijkt niet zodanig gek te zijn dat hij ontoerekeningsvatbaar genoemd kan worden.

Natuurlijk is Breivik een extremist maar hij zal zichzelf nu beschouwen als een krijgsgevangene, zoals ook de leden van de Baader-Meinhof Groep zichzelf als krijgsgevangenen zagen. Maar wie grijpt naar middelen die door meer dan 99% van de bevolking worden afgewezen, kan niet worden geacht te behoren tot de mainstream. Breivik is een extremist ofschoon ook daar niet alles mee is gezegd.

Breivik is eerst en vooral een antidemocraat omdat hij het geweldsmonopolie, dat in een democratie voorbehouden is aan het centrale gezag, i.c. de overheid, niet wenst te respecteren. Daarmee plaatst hij zichzelf buiten de democratische rechtsorde.

Natuurlijk spelen Wilders en Bosma een rol in het politiek-maatschappelijk krachtenveld en zijn zij als politici wel degelijk verantwoordelijk voor de impact van hun woorden. De vraag aan iedere politicus is welke diens doelen zijn en of die doelen langs democratische weg bereikt kunnen worden. En nog belangrijker is de daaropvolgende vraag: als democratie het doel niet dichterbij kan brengen, wordt dan het doel bijgesteld of de middelen?

Maar men kan een politicus niet zomaar medeverantwoordelijk stellen voor een klimaat waarin eenlingen tot bizarre acties kunnen komen. Die verantwoordelijkheid is immers een gedeelde verantwoordelijkheid.

Maar hoe dan wel

Ik beschouw mijzelf nadrukkelijk als een multiculturalist. De multiculturele samenleving is een niet te ontkennen gegeven. Wie stelt dat de multiculturele samenleving is mislukt, spreekt in mijn ogen onzin. Laten we het dan eerst eens zien te worden over de vraag waaraan een samenleving moet voldoen om als mislukt betiteld te worden. Dat er grenzen zijn aan het absorptievermogen van samenlevingen, is natuurlijk evident. Zoals ook niet ontkend kan worden dat er het nodige fout is gegaan bij de integratie van allochtonen in een voor hen vreemde samenleving.

Wie een samenleving als mislukt bestempelt, ziet ervan af daar nog verder in te investeren. Jammer voor wie toch graag nog deel uit wil maken van die samenleving maar de anti-multiculturalisten zien er geen heil meer in. En precies dat staat ons dus te wachten als Wilders en Bosma aan de macht komen. De problemen zullen niet af- maar toenemen. Maar wie de macht heeft, beschikt ook over het geweldsmonopolie en heeft Wilders niet al eens gesuggereerd dat het leger op voetbalhooligans en Marokkaans tuig afgestuurd moest worden?

We gaan een fraaie toekomst tegemoet met de anti-islamisten. Het is een gegeven dat de immigratiedruk alleen maar toe zal nemen in de komende decennia, zoals Herman Philipse al uitgebreid toelichtte in de NRC van 1 juni jl. Hij wijst er terecht op dat Europa zich veel meer dan tot nog toe zal moeten inspannen voor een gezamenlijk immigratiebeleid, dat de buitengrenzen van Europa beter beschermd en bewaakt moeten worden en dat men veel terughoudender moet zijn bij het toelaten van nieuwe lidstaten, waarbij met name de mate van corruptie een hard criterium dien te zijn. Zijn belangrijkste aanbeveling is het besteden van ontwikkelingshulp aan uitsluitend gezinsplanning in andere delen van de wereld. Of dat een effectieve besteding van door collectieve lasten opgebrachte gelden is, weet ik niet. Maar de gedachte is wel interessant. Het belangrijkste is vooral dat hij op een no-nonsense manier helder aangeeft wat de Europese samenleving in de komende decennia nog te wachten staat en zich nergens bezondigt aan 'eigen volk eerst' ideologieën.

Behalve multiculturalist ben ik ook vrijdenker en als zodanig een voorstander van het terugdringen van iedere uiting van religie uit de publieke ruimte.

Religie is voor achter de voordeur maar is helaas als een zondvloed naar buiten getreden. Onze samenleving mag dan ontzuild en ontkerkt zijn, religies en met name twistpunten tussen religies bepalen veel nadrukkelijker dan ooit tevoren de actuele politieke en maatschappelijke agenda.

Problemen die kunnen worden opgelost zonder dat iemand er nog hinder van ondervindt, zijn nauwelijks nog problemen te noemen. Een aantal problemen is niet op te lossen zonder maatschappelijke of individuele pijn en schade. Wie anders beweert, spreekt moedwillig niet de waarheid, hij liegt en draait ons een rad voor de ogen. De moderne samenleving is multicultureel, de immigratiedruk in het welvarender deel van de wereld zal blijven toenemen. Religies blijven in belangrijke mate de politiek-maatschappelijke discussies bepalen.

We kunnen onze samenleving niet islamvrij of religieloos maken. Veel zinvoller is het daarentegen het politieke debat terug in de samenleving te brengen. Zie de toeloop naar politieke partijen na het drama in Oslo, dat is een echt bemoedigend teken. We moeten af van de punch line en de oneliners, we zouden de nuance terug moeten laten keren. De Noorse romanschrijver Erik Fosnes Hansen schrijft in een ontroerend artikel in de NRC van 14 augustus 2011: *“De verantwoordelijkheid om in openbare discussies het fatsoen te bewaren, ligt bij ons allemaal. Fatsoen, matigheid en respect voor de motieven en opvattingen van tegenstanders zijn grondslagen en voorwaarden voor alle werkelijk democratische en tolerante debatten en maatschappijssystemen. Als we deze deugden verloren laten gaan, kan de haat zich verspreiden”*. (Ik hoor de criticasters nu al in koor de beschuldiging van fatsoensrakkerij en politiek correct denken uitspugen.)

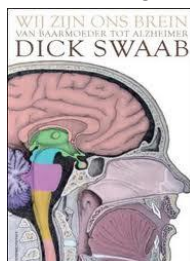
We moeten onze spanningsboog weer oprekken en de kunst van het debatteren, om tot een zekere mate van consensus te komen, weer moeten introduceren. De publieke ruimte is daarvoor de aangewezen plaats. Niet alles kan bij voorbaat tot mislukken gedoemd zijn. Weg met het cynisme en weg vooral met de rancune waarvan het publieke debat zo doortrokken is heden ten dage. We moeten durven geloven in niet een maakbare maar een verbeterbare wereld. Dat kan alleen als iedereen meedoet.

Is Swaab's *Brein* nepwetenschap?

ANTON VAN HOOFF (1943) is klassiek historicus te Nijmegen en sinds 2009 voorzitter van De Vrije Gedachte www.devrijegedachte.nl

Ik zal wel een van de weinigen zijn die Swaab's *Wij zijn ons brein* niet hebben gelezen. De onverbiddelijke bestseller stond wel op mijn lijstje van 'ooit nog eens te lezen boeken'. Zelfs was Swaab voor mij een kandidaatspreker voor de Vrijdenkersdag van 14 mei over pseudowetenschap. Maar toen hoorde ik Douwe Draaisma. Hij sprak op 10 februari in Groningen bij de uitreiking van de essayprijs van de *Academische Boekengids (ABG)* en *Vrij Nederland*. Als regelmatige contribuant aan de *ABG* was ik uitgenodigd, maar pas toen ik bedacht dat ik een bezoek aan Groningen kon combineren met een gesprek over de Leo Polak vrijdenkersleerstoel leek me de afstand vanuit Nijmegen niet meer onoverkomelijk. Wat Draaisma daar zei gaf me een andere kijk op Swaab. Hij zette hem naast van Pim van Lommel. Vrijdenkers zijn het er wel hartgrondig over eens dat diens boek over bijna-dood-ervaringen pseudowetenschap is. Stervende stervelingen zouden altijd tunnels zijn ingegaan en aan het eind licht hebben gezien. Draaisma toonde overtuigend aan dat Van Lommel de historische bronnen in zijn koker stopt. Ongewenste beelden die de stervenden rapporteren, verdoezelt de oud-cardioloog die zich niet bij zijn leest houdt. Swaab, die flink op Van Lommel afgeeft, gedraagt zich volgens Draaisma echter als de pot die de ketel verwijt dat-ie zwart ziet. Niet gehinderd door respect voor andere wetenschappelijke specialismen dan de zijne, neurologie, doet hij boude uitspraken over de mens en de wereld. Nou ja, één keer bleef hij wel bij zijn leest. Dat was toen een journaliste hem vroeg wat hij vond van Van Lommel's verwijzing naar de kwantummechanica - een bekend argument in wetenschappelijke fantasieën. Toen verwees Swaab met een 'Aangezien het mijn vakgebied niet is' naar Robbert Dijkgraaf, president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Die legde uit dat de kwantumfysische processen alleen onder heel speciale omstandigheden optreden en zeker niet in het menselijk brein. Draaisma stelt dan vast: 'Er zijn blijkbaar

vakgebieden die Swaab aan specialisten overlaat en vakgebieden die de dokter er wel even bijdoet, wijsbegeerte en criminologie bijvoorbeeld, sociologie, pedagogie, geschiedenis, zeg maar de verzamelde

geesteswetenschappen en sociale wetenschappen.'

Swaab en Van Lommel grasduinen er vrolijk op los. Wat Draaisma stoort is het volkomen gebrek aan collegiaal respect bij Van Lommel en Swaab. Ze eigenen zich gezag toe dat ze niet graag aan anderen zouden gunnen. Men stelle zich

de wijsgeer voor die dertig jaar over het verband tussen de hersenen en het bewustzijn heeft nagedacht en zich dan bij de operatiekamer meldt met de mededeling dat hij als erkend autoriteit nu ook wel eens een hersenoperatie wil doen. Dat disrespect is dus asymmetrisch. Draaisma, hoogleraar geschiedenis van de psychologie aan de RUG, geeft als geschoold psycholoog een analyse van de zelfoverschatting waaraan Van Lommel en Swaab lijden. Beiden zijn emeritus. Alle twee zijn ze verwend met succes en respect. Nu ze eindelijk vrij zijn van de bureaucratie rompslomp van de universiteit zullen ze met gezag de wereld wel eens even vertellen hoe die in elkaar zit. Oei, dat steekt. Ook ik ben een academisch uitgediende, weliswaar niet van het gewicht van Van Lommel en Swaab, maar toch ook zeker behept met het zelfvertrouwen en de ijdelheid van een intellectueel. Van deze mensensoort bestaat een kostelijke definitie: 'Een intellectueel is iemand die met gezag spreekt over dingen waarvan hij geen verstand heeft.' En ben ik niet, de baasjesuniversiteit beu, weer boeken gaan schrijven? Ik blijf wel op mijn eigen vakgebied, de klassieke Oudheid, maar ik veroorloof me toch ook menig uitstapje naar de moderne tijd. In mijn *Nero & Seneca* (3de druk april 2011) gaat het bijvoorbeeld over de rol van intellectuelen onder despotische regimes. En in *Athene. Het leven van de eerste democratie* (2de druk mei 2011) verwijs ik natuurlijk naar de hedendaagse volksmacht. Tot nu toe zijn de recensenten niet over mij heen gevallen. En ik breng de vergelijkingen voorzichtig-bescheiden:

dit bepaalde historische verschijnsel zet aan het denken over die bepaalde moderne omstandigheden. Maar toch moet iedere wetenschapper uitkijken voor het vreemdgaan op andere vakgebieden.

Ik begon dit stukje te schrijven in Letland, waar naartoe ik het exemplaar van de *ABG* had meegenomen dat een verkorte versie van Draaisma's aanval op Swaab publiceerde. De *Academische Boekengids*, die principieel in het

Nederlands verschijnt, wordt tegenwoordig niet alleen aan universiteiten verspreid, maar is ook 1 keer per maand de bijlage bij *Vrij Nederland*, nog een reden om (weer) een abonnement op dit onvolprezen weekblad te nemen. Inmiddels heeft ook *NRC Handelsblad* aandacht besteed aan Draaisma's kritiek. Misschien wordt het wel een heuse affaire, die de moeite waard is om door vrijdenkers oplettend gevolgd te worden. Het gaat immers om de zuiverheid van de rede.

Ik – brein, brein – ik

PAUL HOPSTER (1940) is gepensioneerd psycholoog; van 1974-'89 bestuurslid van DVG en hoofdredacteur van "De Vrije Gedachte" later geheten: "De Vrijdenker"; van 1999–2009 hoofdredacteur en vanaf 2009 redacteur van "De Vrijdenker"

"Wij zijn ons brein", zo betitelde hersenonderzoeker Dick Swaab zijn populaire boek over werkelijk van alles tussen A van Aangeboren Afwijking tot Z van Ziel en Zenuwcel. We kunnen deze regel ook in enkelvoud stellen: Ik ben mijn brein. We kunnen de volgorde wijzigen: mijn brein, dat ben ik. We kunnen het voornaamwoord "ik" vervangen door het zelfstandig naamwoord "mijn ik", of "het ik". Maar is mijn brein wel mijn ik? Is mijn brein wel mijzelf, of mijn zelf? Klopt de titel van het boek wel?

Sturen

Het brein kan sturen; kan mijn ik sturen. Ik stuur niet mijn brein, maar mijn brein stuurt mijn ik, of: mijn brein stuurt mij. Mijn sturende brein stuurt mij. Mijn sturende brein stuurt mijn ik.

Scheppen

Het brein kan ook scheppen, kan mijn ik scheppen. Ik schep niet mijn brein, maar: mijn brein schept mijn ik. Mijn brein schept mij. Ik ben niet de schepper van mijn brein, maar: ik ben een schepping van mijn brein. Mijn scheppende brein stuurt mijn ik, maar ook: mijn sturende brein schept mijn ik.

Dat komt neer op: mijn lichaam (hersenen) schept en stuurt mijn geest (Ik).

God

Het brein schept het ik. Kan het brein nog meer scheppen dan het ik? Ja, ook ('n) god is een schepping van het brein. God is een idee, een idee van de mens. God is niet de schepper van de mens, god is ook niet de schepper van het brein van de mens, maar de mens, of zijn brein, is de schepper van god. De mens schiep een scheppende god. De mens schiep een schepping. De mens schiep een schepper. God is een schepping van het Ik.

Veroorzaker van gedrag

In het *Psychologie Magazine* van juni 2011 staat in het artikel "Zo train je je onbewuste" de volgende zin: "De kunst is om je plannen op de juiste manier door te geven aan je hersenen". Plannen doorgeven aan je hersenen? Wat moet ik mij daarbij voorstellen? Wie maakt plannen? Wie stelt zich iets voor? Wie geeft wat door aan de hersenen? Hoe geef je plannen door aan je brein? Hersenen zijn toch nodig om plannen te maken, dat wil zeggen zowel plannen bedenken als plannen uitvoeren, zowel denken als doen? Wat doet hierbij het ik? Schakel ik mijn hersenen in, of schakelen mijn hersenen mijn ik in? Maak ik plannen en voeren de hersenen die plannen uit? Nogmaals: stuur ik mijn hersenen of sturen mijn hersenen mijn ik? Zijn er 2 kapiteins (het brein en het ik) op 1 schip? Volgens het genoemde artikel is er iets dat doorgeeft aan de hersenen. Dat iets moet wel het ik zijn. Maar schieten we daarmee iets op? Immers weet ik nu wie mijn ik inschakelt? Schakel ik mijn ik in? Hersenen zijn noodzakelijk om plannen te maken, zijn ook nodig om plannen uit te voeren. Zijn nodig voor denken en doen. Zijn nodig voor waarnemen, denken, willen, voorstellen, rekenen, kortom:

gedrag. Elk gedrag wordt mogelijk gemaakt en gestuurd door het (mijn) brein. Er is dus geen sprake van slimme plannetjes maken (door het ik) om die vervolgens door te geven aan de hersenen. Mijn hersenen maken plannetjes, mijn hersenen voeren die plannetjes al of niet slim uit. Wie of wat schakelt dan mijn hersenen in? Dat doen die hersenen zelf. Niet ik bestuur mijn hersenen. Het ik is niet zelf een stukje hersenen, maar een bepaalde vorm van hersenwerking. Ik is mijn brein zodra het bewust wordt of zo lang het bewust is. Ik is brein dat bewust is van eigen breinactiviteit ofwel: zelfbewust.

Kunnen we ons daarbij iets voorstellen? Ja, hersenen kunnen bewust en onbewust functioneren. Onbewust functioneren gaat de hersenen uitstekend af. Verreweg het meeste gedrag (wel 95%) wordt onbewust uitgevoerd. Maar onbewuste hersenactiviteit kan bewust worden of kan bewustzijn inschakelen. Hoe dat precies gaat is onbekend.

Het lijkt er in ieder geval op dat er 2 vormen zijn van functioneren van de hersenen (hersencellen), de ene zonder ik-structuur, de ander met ingeschakeld ik. Bewust ik en bewust functionerende hersenen vallen samen. Bewust ik is bewust brein. Mijn

brein kan zowel bewust als onbewust werken. Als het zich bewust is werkt het als (een) ik. Wie of wat kan mijn hersenen bewust maken? Dat kan door prikkels uit de buitenwereld en door prikkels uit het eigen lichaam, maar altijd via de hersenen. Prikkels van buiten en van binnen bereiken al of niet de hersenen. En dan gebeurt er iets bijzonders: de onbewust functionerende hersenen formeren bewust functionerende hersenen. Uit onbewuste hersenwerking ontstaat bewuste hersenfunctie, ofwel: ik-functie. Ik-functie, of: Ik, ontstaat uit onbewuste hersenfunctie. Verreweg het meeste gedrag geschiedt middels onbewuste hersenfunctie. En blijft daardoor ook onbewust.

Ik, of het ik, is niet een stukje van de hersenen, maar een soort hersenactiviteit: bewuste activiteit. Het ik bestaat dus niet als afzonderlijk hersendeel, maar als aparte hersenfunctie (mogelijk alleen in bepaalde hersengebieden.) Net zomin als "het Ik" bestaat als zelfstandige eenheid van gedrag, of van hersenen, bestaat

"het onbewuste". Wanneer hersenen niet bewust functioneren zijn zij nog niet uitgeschakeld, maar is bewustzijn, de psychologische functie bewustzijn, uitgeschakeld. Hersenen kunnen uitstekend functioneren zonder ingeschakeld bewustzijn.

Armoedige boel: ik word grotendeels bepaald door onbewuste hersenwerking. Het Ik is geen entiteit, geen hersendeel, maar een hersenfunctie (of een hersenactiviteit).

De veroorzaker van mijn gedrag is niet mijn ik, is ook niet mijn (of het) onbewuste.

De veroorzaker van gedrag is hersenwerking. Die hersenwerking is meestal onbewust, maar kan bewust worden. Onbewuste hersenwerking is geen activiteit van Het Onbewuste. (Evenmin is bewuste hersenwerking product van "het" bewuste, of "het" ik.)

"Het" ik en "het" onbewuste komen voort uit de menselijke behoefte aan personificatie. Het ik wordt voorgesteld als een homunculus, een mannetje in de hersenen dat mijn gedrag kan sturen. Hetzelfde is het geval met het onbewuste. Dat wordt (ook) voorgesteld als een soort van onzichtbare stuurman met eigen stuurcapaciteit.

Drie soorten van bewustzijn

Gedrag wordt gestuurd door het brein. Dat kan op drie manieren: onbewust, potentieel bewust, zelfbewust.

95 % Van het gedrag wordt onbewust gestuurd via een keten van reflexen. Het bewustzijn is dan uitgeschakeld. Onbewuste sturing betekent niet: besturing door "Het Onbewuste". Het onbewuste is niet een of ander hersendeel. "Het" onbewuste bestaat niet in die zin. Verreweg de meeste gedragingen zijn onbewust.

5% Van het gedrag is bewust. Dat wil zeggen dat bewustzijn-van-zichzelf dan is ingeschakeld, ofwel bewustzijn van eigen psychisch functioneren en eigen lichaam.

Niet alleen mensen hebben een of andere vorm van bewustzijn, ook hogere diersoorten kennen een bewustzijn, maar niet zo zeer een zelfbewustzijn, dan wel een inschakelbaar of potentieel bewustzijn. Dat hangt waarschijnlijk

samen met de ontwikkeling bij hen van een neocortex.

Waarschijnlijk alleen de mens kent zelfbewustzijn of ik-bewustzijn, al geldt dat maar voor 5% van zijn gedrag. Dat zelfbewustzijn is reflectief (niet reflexmatig!) bewustzijn, waarschijnlijk afhankelijk van de aanwezigheid en mate van ontwikkeling van de frontale, of (vóór)hersenen.

Ontstaan van het bewustzijn

In de evolutie van de mens ontwikkelde hij techniek, taal en theory of mind. Deze drie vormden de basis voor het ontstaan van zelfbewustzijn.

Techniek

Door steeds toenemende handvaardigheid ontwikkelde de primitieve mens beheersing van de ruimte en de materie/materialen uit zijn omgeving. Belangrijke technische ontwikkelingen waren: beheersing van temperatuur en water (gebruik van plantendelen en dierenhuiden voor kleding en behuizing en landbouw; beheersing van vuur; beheersing van wapens en werktuigen; beheersing van materialen; vooral: metalen (tin, koper, ijzer, goud).

Taal

De primitieve mens ontdekte dat bedoelingen, wensen, gevoelens, opdrachten niet alleen konden worden verbeeld en uitgebeeld, maar ook konden worden gesymboliseerd. Hij ontwikkelde allerlei talige uitingen: signaaltaal voor route-aanduiding (bijv. pijlen op de grond), gebarentaal, emotietaal, verbale opdrachten en bevelen, solo zang en groepszang, verhalen vertellen, regendans en inwijdingsriten

Theory of mind

De in groepen of stammen levende mens ontdekte dat hij andere mensen kon begrijpen en kon sturen door te luisteren en rekening te houden met andermans wensen, gevoelens en stemmingen. Door zich mentaal in anderen te verplaatsen leerde hij rekening te houden met anderen en samen te werken en samen te leven. Hij ontwikkelde theory of mind in diverse vormen: empathie, meeleven, meedenken, medelijden, sociaal gevoel, sociaal begrip, sociaal gedrag, groepsgedrag en tot slot bescherming in/door een groep

Door techniek, taal en theory of mind kon de mens een beeld vormen van de werkelijkheid, van oorzaak en gevolg, van tijd en ruimte, van leven en dood, maar ook een zelfbeeld. En nog belangrijker: door een wereldbeeld en een zelfbeeld en door taal ontwikkelde hij zelfbewustzijn.

Waarschijnlijk hadden de voormenselijke primaten zo'n 1 á 2 miljoen jaar geleden nog geen zelfbewustzijn: zij deden en voelden van alles, maar waren zich daarvan niet bewust. Bewustzijn is geleidelijk ontstaan door ervaringen met de buitenwereld en met het eigen lichaam. Het brein was oorspronkelijk onbewust, maar had wel de potentie om zelfbewustzijn te ontwikkelen. Datzelfde zien we in het heden nog steeds. Meestal is de mens niet spontaan bewust of zelfbewust van eigen gevoelens, wensen, acties, gedragingen, maar kan hij zich daarvan bewust worden indien er voldoende duidelijke prikkels via zintuigen in de hersenen komen. De oermens ontwikkelde zelfbewustzijn als een nieuwe psychologische functie die nooit eerder had bestaan. De huidige mens kent zelfbewustzijn als een psychologische functie die steeds weer ingeschakeld moet worden want continu bewustzijn van lichaam en omgeving zou te vermoeiend en improductief zijn. De hersenen zijn meestal onbewust van eigen activiteit, maar kunnen zich daarvan steeds weer bewust worden. Menselijke hersenen hebben zelfbewustzijnspotentie. Zelfbewustzijn heeft zich ontwikkeld als een nieuwe psychologische functie in samenhang met andere, oorspronkelijke, psychologische functies, te weten: waarnemen, geheugen, voorstellen, denken, willen, voelen en psychomotoriek. Alle genoemde psychologische functies kunnen bewust worden. Of het nou bewustzijn is van een visuele waarneming of van een gevoel van boosheid.

Dat bewustzijn kwam voort uit mijn, aanvankelijk onbewuste, hersenen. De hersenen die daarvoor zorgden vormden een eenheid. Die eenheid werd voorgesteld als een ik. Het onbewuste brein ontwikkelde een bewust ik. Als er geen bewustzijn is ingeschakeld, is er ook geen ik-activiteit. Die ik-activiteit komt uit de hersenen, maar niet uit een bepaald hersendeel. Waarschijnlijk uit hersenactiviteit die taal kan produceren. Het zelfbewustzijn kan namelijk iets heel bijzonders ontwikkelen: taal. Taal kan dienen als prikkel tot

bewustwording zoals omgekeerd zelfbewustzijn kan dienen als prikkel tot taal. Dat geldt zowel voor zelf geproduceerde taal als voor taal van een ander. Ik kan mijzelf moed inspreken, of door geschreeuw een ander bang maken, zoals een ander dat bij mij kan. Ik kan mijzelf ook hardop een standje geven (“stom, had ik niet moeten doen”), een ander kan mij commanderen en verbieden. In deze voorbeelden is het steeds taal of talig signaal dat zorgt voor een stimulus die kan aanzetten tot gedrag. Met taal kan ik verbeelden, een nieuwe werkelijkheid oproepen, maar ik kan er ook mee sturen (“voorwaarts, mars”). En mee scheppen. Je kunt er zelfs god mee scheppen.

Samenvatting

Wij zijn ons brein (Dick Swaab). Dus: Ik ben mijn brein. Maar: ik ben slechts voor een (klein) deel mijn brein, of beter: ik ben slechts een gedeelte van mijn breinwerking. Ik ben mijn brein voor zover ik bewust ben. 5% Van ons gedrag is bewust. Ik ben mijn voor 5% bewuste breinwerking. Voor 95 % is ons gedrag onbewust, wat niet wil zeggen: bepaald door het onbewuste. Ik ben niet mijn brein, maar ik ben 5% van mijn breinwerking. Dat is mijn breinwerking voor zover dat bewust is.

Vraaggesprek met Sigismund Freud

(gebaseerd op: “De toekomst van een illusie”), commentaar en vragen door F.C. van Dongen

FRANS VAN DONGEN voorheen bestuurslid van De Vrije Gedachte, oprichter en thans voorzitter van de Atheïstisch-Seculiere Partij (ASP)

Freud gaat ervan uit dat elke cultuur is gebaseerd op arbeidsdwang en driftontzegging. Het is daarom, zou je kunnen stellen, dat bijna iedere politieke discussie gaat over of je “het primaat” bij het individu of bij de collectiviteit moet leggen. Of je nu praat over dijkverhoging of over de legitimiteit van abortus, het komt altijd op dat antagonisme neer: pas je de groep zoveel mogelijk aan het individu aan of pas je het individu zoveel mogelijk aan de groep aan? De echte politieke tegenstelling (de “oertegenstelling”) is: **de individu’s tegen de collectivo’s**. Het individu zal altijd, al is het maar op onbewust nivo, weerstand voelen tegen de maatschappij, waarvan hij deel uitmaakt. (Het “onbehagen in de cultuur”). Freud zegt hierover:

“...Met de verboden waardoor ze in het leven werden geroepen, begon de cultuur zich, niemand weet hoe veel millennia geleden, aan de animale oertoestand te ontworstelen...

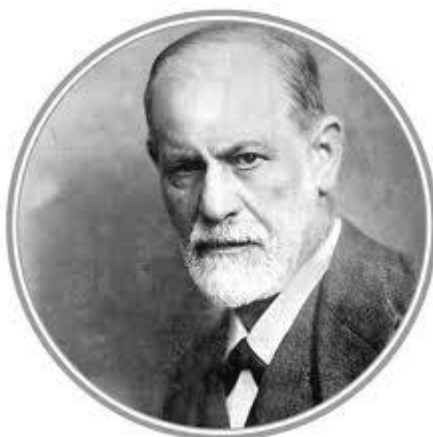
De driftwensen die door deze verboden getroffen worden, worden met ieder kind opnieuw

geboren...

Zulke driftwensen zijn de drang tot incest, kannibalisme en moorden...

Mogelijk staan ons culturele ontwikkelingen te wachten waarin nog andere, thans zonder meer mogelijke wensbevredigingen even onacceptabel zullen toeschijnen als nu de bevrediging van het kannibalisme...

Het ligt in de lijn van onze ontwikkeling dat uiterlijke dwang geleidelijk wordt geïnternaliseerd, doordat een bijzondere psychische instantie, het Boven-Ik van de mens, deze dwang onder haar geboden opneemt...”

Het is en was echter niet alleen de cultuur, die het individu driftbevrediging ontnemt. De hem omringende natuur is en was voor de mens natuurlijk ook vaak bedreigend: de aarde die beeft, het water dat overstroomt, de storm die alles wegvaagt, de epidemie, en natuurlijk, last but not least, de dood zelf.

Hoe neemt en nam het individu het op tegen al deze machtige en hem bedreigende dingen? Men ging de

natuurkrachten personifiëren: de god van de storm, de god van het water, enz. Wat betekent dit in psychoanalytisch opzicht? Freud stelt:

“...Deze verbanden zijn niet moeilijk te vinden. Het zijn de verbanden tussen de hulpeloosheid van het kind en die van de volwassene, welke er de voortzetting van is, zodat de psychoanalytische motivering van de religievorming, gelijk te verwachten was, het infantiele bestanddeel van haar manifeste motivering wordt...”

“...Zo wordt de moeder, die de honger bevredigt, het eerste liefdesobject en zeker ook de eerste bescherming tegen alle onbestemde, in de buitenwereld dreigende gevaren of, kunnen wij ook zeggen, de eerste bescherming tegen de angst. In deze functie maakt de moeder weldra plaats voor de sterkere vader, die deze functie nu gedurende de gehele verdere jeugd behoudt. De verhouding tot de vader is echter met een eigenaardige ambivalentie behept. Hij vormde zelf een gevaar, dat misschien dateert van de vroegere verhouding tussen kind en moeder. Dus is de vrees van het kind voor hem niet minder sterk dan zijn verlangen en bewondering. Deze ambivalentie in de verhouding tot de vader heeft diepe sporen nagelaten in alle religies, zoals ook in “Totem und Tabu” betoogd wordt. Wanneer

nu de adolescent merkt dat hij gedoemd is altijd een kind te blijven, dat hij de bescherming tegen vreemde oppermachten nooit ontheren kan, verleent hij aan deze oppermachten de trekken van de gestalte van zijn vader, hij schept voor zichzelf de goden, voor wie hij bang is, die hij voor zich tracht te

winnen en die hij niettemin met de taak belast om hem te beschermen. Aldus is het motief van het verlangen naar de vader identiek met de behoefte aan bescherming tegen de gevolgen van de menselijke onmacht; het afwerpen van de kinderlijke hulpeloosheid verleent de reactie op de hulpeloosheid waarvan de volwassene het bestaan moet erkennen, dus juist de religievorming, haar karakteristieke trekken...”

Godsdienst lijkt een bijzonder hardnekkig verschijnsel: er wordt vrijwel nooit een cultuur aangetroffen zonder godsdienst. Of we nu kijken

naar een cultuur van erg lang geleden, of naar een cultuur in een gebied dat pas kort geleden door de westerse beschaving is ontdekt: godsdienst hebben ze allemaal. Er lijken vier verklaringen voor te zijn:

1: De goden moeten de verschrikkingen der natuur uitbannen

2: De goden moeten de mens verzoenen met de wreedheid van het noodlot, in het bijzonder de dood

3: De goden moeten de mens schadeloosstellen voor de ontberingen die de maatschappij hem doen doorstaan

4: De goden dienen als “kapstok” voor dingen, die de mens niet begrijpt.

Religieuze voorstellingen zijn er in vrijwel iedere cultuur. En meestal ook in grote overmaat. Maar wat is hun psychologische betekenis?

Godsdienst is begonnen met wat Freud noemt “totemisme”: in veel primitieve godsdiensten, vooral in de wat oudere godsdiensten, spelen dieren een grote rol. De god zou zich openbaren in een dier of diersoort. In het huidige India zijn koeien nog steeds heilig en ook de tempels in Egypte bevatten opvallend veel afbeeldingen van heilige dieren. En daarom zou het verboden zijn, om dat dier te eten. Terwijl dat één maal per jaar bij een zogenaamd offerfeest weer wel zou mogen.

Als we vragen waar god zijn bestaansrecht aan ontleent, krijgen we meestal ongeveer dezelfde 3 antwoorden: 1: Ze bestaan, omdat onze voorvaders er al in geloofden. 2: Vroeger zou hij een of meerdere malen zijn verschenen en 3: Het is verboden om er aan te twijfelen. (“... je moet aan de bijbel geloven, want dat staat in de bijbel...”)

Er wordt veel van religiante zijde gedaan, om de onredelijkheid van deze stellingname goed te praten. Freud merkt hierover op:

“...Wij moeten nu gewag maken van twee pogingen, die beide de indruk maken van een krampachtige inspanning om het probleem te ontlopen. De ene, grof van karakter, is oud, de andere subtiel en modern. De eerste is het ‘Credo quia absurdum’ van de kerkvader. Dat houdt in dat de religieuze doctrines aan de aanspraken van de rede onttrokken zijn, dat ze de rede te boven gaan. Men moet hun waarheid in zichzelf bespeuren en behoeft ze niet te begrijpen. Doch dit Credo is alleen als vrijwillige bekentenis interessant, als machtspreuk is het vrijblijvend. Moet ik worden

verplicht elke ongerijmdheid te geloven? En zo nee, waarom juist deze dan wel? Er is geen instantie die boven de rede staat...

"...De tweede poging is die van de filosofie van het 'alsof'. Daarbij wordt betoogd dat onze denkactiviteit veronderstellingen in overvloed bevat waarvan wij de ongefundeerdheid, ja de ongerijmdheid volledig beseffen. Ze worden ficties genoemd, maar om allerlei praktische redenen zouden wij ons moeten gedragen 'alsof' wij aan deze ficties geloven. Dit zou ook voor de religieuze doctrines gelden vanwege hun onvergelijklijk belang voor de instandhouding van de menselijke samenleving. Deze argumentatie staat niet ver af van het 'Credo quia absurdum'..."

Maar hoe komt het dan, dat religie zo mateloos populair is? Alleen in Nederland en in oost Duitsland is een meerderheid niet kerkelijk. In alle andere landen van de wereld bestaat de meerderheid uit "religianten". (Onder "religianten" verstaan we mensen die zich niet door de rede, maar door een godheid laten leiden). De kracht en de hardnekkigheid van de religieuze illusies zit hem in wat we thans "wishful thinking" noemen. Freud drukte het als volgt uit:

"...Het geheim van hun kracht ligt in de kracht van deze wensen. De schrikjagende indruk van de kinderlijke hulpeloosheid heeft, zoals wij reeds weten, de behoefte aan bescherming - bescherming door liefde - opgewekt, een behoefte waarin de vader heeft voorzien, en het besef dat deze hulpeloosheid het gehele leven voortduurt, is er de oorzaak van geweest dat aan het bestaan van een - nu echter machtiger - vader wordt vastgehouden. Dank zij het goedgunstige bestuur van de goddelijke voorzienigheid wordt de angst voor de gevaren van het leven gesust, de vestiging van een zedelijke wereldorde garandeert dat wordt voldaan aan de eis tot gerechtigheid, die binnen de menselijke cultuur zo zelden is nagekomen, en de verlenging van het aardse bestaan door een toekomstig leven zorgt voor het ruimtelijke en temporele kader waarin deze wensen in vervulling zullen gaan. Antwoorden op gissingen van de menselijke weetgierigheid, zoals naar het ontstaan van de wereld en de relatie tussen het lichamelijke en het psychische, krijgen onder de premissen van dit systeem gestalte; het betekent een reusachtige verlichting voor het individu, wanneer zijn psyche van de nooit geheel

overwonnen conflicten van de kinderjaren, ontstaan uit het vadercomplex, wordt ontlast en die conflicten tot een door allen aanvaarde oplossing worden gebracht..."

Freud noemt een geloof een **illusie** wanneer (en omdat) in de motivering ervan de **wensvervulling** op de voorgrond treedt. Ook merkt hij op, dat deze illusies eigenlijk te omschrijven zijn als waandenkbeelden en hij bespreekt hun relatie met het wetenschappelijk denken:

*"... Het zijn stuk voor stuk illusies, niet te bewijzen, niemand mag worden gedwongen ze voor waar te houden, eraan te geloven. Sommige van deze doctrines zijn zo onwaarschijnlijk, zozeer in strijd met alles wat wij moeizaam over de realiteit van de wereld te weten zijn gekomen, dat men ze - op passende wijze rekening houdend met de psychologische verschillen - kan vergelijken met de **waandenkbeelden**. Over het realiteitsgehalte van de meeste kan men geen oordeel uitspreken. Zoals ze niet te bewijzen zijn, zo zijn ze evenmin te weerleggen. Men weet nog te weinig om ze kritisch te kunnen benaderen. De wereld geeft haar geheimen slechts langzaam aan ons onderzoek prijs, de wetenschap kan op veel vragen thans nog geen antwoord geven. **Toch is wetenschappelijke arbeid voor ons de enige weg die tot kennis van de ons omringende realiteit kan leiden.** Het is wederom enkel een illusie indien men iets van de intuïtie en de introspectie verwacht; die kunnen ons hoogstens - moeilijk te interpreteren - informatie over ons eigen zieleleven geven, nimmer uitsluitsel over de vragen die de religieuze leer zo gemakkelijk weet te beantwoorden. Het zou misdadig zijn de eigen willekeur de leemte te laten opvullen en naar persoonlijk goeddunken dit of dat aspect van het religieuze stelsel als meer of minder plausibel te verklaren. Daarvoor zijn deze vragen te belangrijk, men zou haast zeggen: te heilig..."*

Maar is het verschijnsel dat sommigen troost halen uit hun religie, bijvoorbeeld nadat ze een dierbaar familielid hebben verloren, niet iets dat ten positieve van godsdienst geldt? Waarom zou men niet geloven, als men daar baat bij vindt? *"...Ja, waarom niet? Zoals niemand tot geloven is te dwingen, zo is ook niemand tot niet geloven te dwingen. Maar men schepe vooral geen behagen in het **zelfbedrog** dat men met zulke argumenten de wegen van het correcte*

denken bewandelt. Indien het afkeurende oordeel 'flauwe uitvlucht' ooit op zijn plaats was, dan hier wel. Onwetendheid is onwetendheid; uit onwetendheid kan men geen recht afleiden om iets te geloven..."

Zijn er misschien nog meer illusies, behalve religieuze illusies, die een te grote rol spelen in onze samenleving? Freud vroeg zich hierover het volgende af:

"...Nu wij de religieuze doctrines als illusies hebben onderkend, rijst meteen de volgende vraag: is ook ander cultuurbezit dat wij in ere houden en waardoor wij ons leven laten beheersen, soms van soortgelijke aard? Moeten de **premissen die onze staatsinstellingen reguleren**, niet eveneens illusies worden genoemd, worden de betrekkingen tussen de geslachten in onze cultuur niet evenzeer door één of meer erotische illusies vertroebeld?..."

Maar, zo werpen de religianten ons vaak voor de voeten: "Is religie niet het bindmiddel van de samenleving? Is onze cultuur er niet op gegrondvest? Zou niet iedereen zonder meer aan zijn egoïstische driften gehoor geven als er geen godsdienst was? Heeft de mens niet diepe behoeften, die nimmer door koele wetenschap kunnen worden bevredigd?"

"...Dit zijn wel veel aanklachten tegelijkertijd! Maar ik sta klaar om ze stuk voor stuk te weerspreken, en bovendien zal ik de stelling verdedigen dat het voor de cultuur een groter gevaar betekent als men haar huidige relatie tot de religie in stand houdt dan als men haar verbreekt..."

Freud gaat, zichzelf min of meer verdedigend, verder met de volgende argumenten:

"...Welnu, om met mijn verdediging verder te gaan: de religie heeft de menselijke cultuur duidelijk grote diensten bewezen, ze heeft veel, maar niet genoeg, tot de breideling van de asociale driften bijgedragen. Ze heeft vele millennia achtereen de menselijke samenleving beheerst; heeft de tijd gehad om te laten zien wat ze kan. Was het haar gelukt de meerderheid van de mensen gelukkig te maken, te troosten, met het leven te verzoenen, hen tot dragers van de cultuur te maken, dan zou niemand op het idee komen een verandering van de bestaande situatie na te streven. Maar wat zien wij in plaats daarvan? Dat een ontstellend aantal mensen met de cultuur ontevreden en ongelukkig is, haar als een juk ervaart dat men moet

afschudden; dat deze mensen ofwel al hun krachten aanwenden om deze cultuur te wijzigen, ofwel in hun cultuurvijandigheid zó ver gaan dat zij hoegenaamd niets van cultuur en beteugeling van driften willen weten. Deze toestand, zal men ons hier tegenwerpen, vloeit juist voort uit het feit dat de religie een deel van haar invloed op de mensenmassa's verloren heeft, juist door het betreuenswaardige effect van de vooruitgang in de wetenschap. Wij zullen deze erkenning en ook het daarbij gehanteerde argument onthouden en verderop voor onze doeleinden benutten, doch de tegenwerping zelf is slap.

Het valt te betwijfelen of de mensen ten tijde van de absolute heerschappij van de religieuze doctrines over het geheel genomen gelukkiger waren dan tegenwoordig, zedelijker waren zij in elk geval niet. Zij hebben altijd de kunst verstaan de religieuze voorschriften te vervlakken en daarmee de bedoelingen van deze voorschriften te verijdelen. De priesters, die over de gehoorzaamheid aan de religie moesten waken, kwamen hen daarbij tegemoet. Gods goedheid moest Zijn gerechtigheid wel dwarsbomen: men zondigde en vervolgens bracht men offers of deed boete, en dan was men vrij om opnieuw te zondigen.

Wij hebben horen erkennen dat de religie niet meer dezelfde invloed op de mensen heeft als voorheen. (Wij spreken hier over de Europees-christelijke cultuur.) Niet omdat haar beloften bescheidener zijn geworden, maar omdat ze de mensen minder geloofwaardig toeschijnen. Wij geven toe dat deze verandering haar oorzaak heeft in de versterking van de wetenschappelijke geest in de bovenlagen van de menselijke samenleving. (Het is wellicht niet de enige oorzaak.) De kritiek heeft aan de bewijskracht van de religieuze documenten geknaagd, de natuurwetenschap heeft de daarin opgesloten dwalingen aangetoond, het vergelijkend onderzoek is de fatale gelijkenis opgevallen tussen de door ons vereerde religieuze voorstellingen en de geestesproducten van primitieve volken en tijden.

De geest van de wetenschap produceert een bepaalde houding tegenover de dingen van deze wereld; voor het religieuze houdt deze geest even stil en aarzelt, om ten slotte ook hier over de drempel te stappen. Dit proces valt niet tegen te houden; naarmate de schatten van onze kennis voor meer mensen toegankelijk worden, verbreidt zich meer en meer de afvalligheid van

het religieuze geloof, aanvankelijk alleen van zijn verouderde, stuitende inkleding, maar vervolgens ook van zijn fundamentele premissen...”

Je zou je af moeten vragen, of je van welke morele kwestie dan ook, een religieuze kwestie zou moeten maken. Zou er enige meerwaarde inzitten als je, wanneer het over moraal gaat, de religie erbij haalt? Stel je voor dat de discussie ging over het doden van mensen. Natuurlijk mag je niet moorden; maar wat heeft dat met god te maken?

“...Deze rationele motivering van het verbod om te moorden spreken wij evenwel niet hardop uit, nee, wij beweren dat God het verbod heeft uitgevaardigd. Wij verstouten ons dus zijn bedoelingen te raden en stellen vast dat ook hij niet wil dat de mensen elkaar uitroeien. Door zo te werk te gaan bekleden wij het culturele verbod met een heel bijzondere waardigheid, maar lopen daarbij het risico dat wij de naleving ervan afhankelijk maken van het geloof in God. Wanneer wij deze stap terugdoen, onze wil niet meer op God afschuiven en met de sociale motivering genoeg nemen, hebben wij weliswaar van die verheerlijking van het culturele verbod afgezien, maar ook vermeden dat het gevaar loopt...”

Zou je kunnen zeggen, dat god erbuiten laten als het over moraal gaat, voordeel heeft? In de zin dat het misschien beter is, om ook godsdienst en moraal gescheiden te houden? Is moraal niet veel te belangrijk, om hem aan godsdienst over te laten?

“...Het zou een onbetwistbaar voordeel zijn om God er maar helemaal buiten te laten en eerlijk toe te geven dat alle culturele instellingen en voorschriften een zuiver menselijke oorsprong hebben...”

Zou je kunnen zeggen, dat de neurosen, die we van het individu kennen, min of meer parallel lopen met de collectieve neurose die we als religie kennen?

“...Van het mensenkind weten wij dat het zijn ontwikkeling tot cultuurmens niet goed kan voltooien zonder een soms meer, soms minder duidelijke neurotische fase te doorlopen. Dat komt doordat het kind zoveel van de voor later onbruikbare driftaanspraken niet kan onderdrukken door rationele inspanning, maar ze moet breidelen door verdringingsakten,

waarachter in de regel een angstmotief schuilgaat. De meeste van deze kinderneurosen worden in de groei spontaan overwonnen, in het bijzonder de dwangneurosen van de vroege jeugd valt dit lot ten deel. De psychoanalytische behandeling zal naderhand ook nog met de rest definitief afrekenen. Op geheel eendere wijze zou men moeten aannemen dat de mensheid als geheel in haar ontwikkeling door de eeuwen heen in toestanden vervalt die met de neurosen analoog zijn, en wel om dezelfde redenen, daar de mensheid in de tijden dat zij onwetend en intellectueel zwak ontwikkeld was, de voor het menselijke samenleven absoluut noodzakelijke driftontzeggingen alleen door zuiver affectieve krachten tot stand heeft gebracht. De bezinksels van de in de voortijd voorgevallen, op verdringing gelijkende processen kleefden de cultuur daarna nog lange tijd aan. De religie zou dan de algemeen menselijke dwangneurose zijn, net als die van het kind zou ze haar oorsprong hebben in het Oedipuscomplex, in de relatie tot de vader.

Volgens deze zienswijze valt te verwachten dat de afwending van de religie moet geschieden met de door het noodlot bepaalde onverbiddeelijkheid van een groeiproces

en dat wij ons juist nu midden in deze ontwikkelingsfase bevinden. Ons gedrag zou zich dan ook moeten richten naar het voorbeeld van een verstandige opvoeder, die zich niet tegen een ophanden nieuwe ontwikkeling verzet, maar haar tracht te stimuleren en de gewelddadigheid waarmee ze doorbreekt, tracht in te dammen. Het wezen van de religie is met deze analogie uiteraard niet van alle kanten belicht.

Terwijl ze enerzijds dwangmatige inperkingen impliceert, zoals alleen een individuele dwangneurose dat doet, behelst ze anderzijds een systeem van wensilluzies die gepaard gaan met loochening van de werkelijkheid, zoals wij dat in geïsoleerde staat alleen aantreffen bij een “amentia,” een gelukzalige hallucinatoire verwardheid. Dit zijn nu eenmaal slechts parallellen, waarmee wij pogen het sociale fenomeen te doorgronden, de pathologie van het individu biedt ons geen volwaardige pendant

daarvan. Herhaaldelijk is erop gewezen (door mij en met name door Th. Reik) dat de analogie van de religie met een dwangneurose tot in details is uit te werken, dat tal van bijzonderheden en wederwaardigheden van de religievorming langs deze weg te begrijpen zijn. Daarbij past ook goed dat de vrome gelovige in hoge mate tegen het gevaar van bepaalde neurotische aandoeningen beschermd is; het aannemen van de algemene neurose ontslaat hem van de taak een persoonlijke neurose te ontwikkelen. Het besef van de historische waarde van bepaalde religieuze doctrines verhoogt ons respect ervoor, maar maakt ons voorstel om ze bij de motivering van de culturele voorschriften weg te laten niet waardeloos. In tegendeel! Op grond van deze historische resten zijn wij tot de opvatting gekomen dat de religieuze leerstellingen als het ware neurotische relictten zijn, en nu mogen wij zeggen dat het waarschijnlijk tijd is om, net als in de analytische behandeling van de neuroticus, de gevolgen van de verdringing te vervangen door de resultaten van de rationele geestesarbeid. Dat het in deze omwerking niet zal blijven bij de plechtige verheerlijking van de culturele voorschriften, dat een algehele herziening voor vele voorschriften onvermijdelijk zal eindigen met hun afschaffing, is te voorzien, maar niet echt te betreuren. De ons opgedragen taak om de mensen met de cultuur te verzoenen zal langs deze weg in verre gaande mate worden verwezenlijkt...

Hoe zit het met het verband tussen een religieuze opvoeding en een gezonde seksuele ontwikkeling? Freud, die eind 19de, begin 20ste eeuw leefde, zegt over de toenmalige "pedagogiek" het volgende: "...Men brengt het kind met de religieuze doctrines in aanraking op een tijdstip dat het er geen belangstelling voor heeft, noch het vermogen om hun draagwijdte te bevroeden. Vertraging van de seksuele ontwikkeling en vervroeging van de religieuze invloed, dat zijn toch de twee voornaamste punten in het program van de hedendaagse pedagogiek, nietwaar? Wanneer vervolgens het denken van het kind ontwaakt, zijn de religieuze doctrines al onaantastbaar geworden. Maar gelooft u dat het voor de versterking van de denkfunctie zeer bevorderlijk is als ze, door het dreigen met hellestraffen, geen toegang heeft tot een zo belangrijk gebied? Wie zich eenmaal zo ver

gekregen heeft dat hij alle absurditeiten die de religieuze doctrines hem opdissen, klakkeloos accepteert en zelfs de onderlinge tegenstrijdigheden over het hoofd ziet, over diens zwakke denkvermogen behoeven wij ons niet al te zeer te verwonderen. Nu hebben wij echter geen ander middel dan onze intelligentie om onze driftnatuur te bedwingen. Hoe kan men van personen die onder de heerschappij van denkverboden staan, verwachten dat zij het psychologische ideaal, het primaat van de intelligentie, zullen bereiken?..."

Zou het zin hebben, zou het überhaupt mogelijk zijn, om religie in één keer af te schaffen? "...Stellig is het een onzinnige onderneming de religie met geweld en in één keer te willen afschaffen. Vooral omdat het kansloos is. De gelovige laat zich zijn geloof niet afpakken, noch door argumenten noch door verboden. Gelukte het bij sommigen wel, dan zou het een wreedheid zijn. Wie tientallen jaren achtereen slaapmiddelen heeft gebruikt, kan natuurlijk niet slapen wanneer men hem het middel onthoudt. Dat het effect van de religieuze vertroosting op één lijn gesteld mag worden met die van een narcoticum, wordt aardig geïllustreerd door wat er in Amerika gebeurt. Daar wil men nu de mensen het gebruik van alle stimulerende, verdovende en genotsmiddelen verbieden en bij wijze van schadeloosstelling overvoert men hen met godsvrucht. Ook naar de afloop van dit experiment behoeft men niet nieuwsgierig te zijn. Ik spreek u dan ook tegen als u verder gaat en concludeert dat de mens in het algemeen niet buiten de troost van de religieuze illusie kan, dat hij daarzonder de last van het leven, de wrede werkelijkheid, niet zou verdragen. Ja, dat geldt voor de mensen die u het zoete - of bitterzoete - gif van kindsbeen af hebt toegediend. Maar de anderen, die in nuchterheid zijn grootgebracht? Wellicht heeft wie niet aan de neurose lijdt, ook geen intoxicatie nodig om haar te verdoven. Stellig zal de mens dan in een lastige situatie verkeren, hij zal zichzelf heel zijn hulpeloosheid, zijn onbeduidendheid in het wereldse raderwerk moeten bekennen, hij zal niet langer het middelpunt van de schepping, niet langer het voorwerp van liefderijke zorg van een goedgeunstige voorzienigheid zijn. Hij zal zich in dezelfde positie bevinden als het kind dat het ouderlijk huis verlaten heeft, waarin het zich zo warm en behaaglijk voelde. Maar het infantilisme is toch gedoemd te worden

overwonnen, nietwaar? De mens kan niet eeuwig kind blijven, hij moet ten slotte naar buiten, het 'vijandige leven' in. Men kan dat 'de opvoeding tot de realiteit' noemen, en moet ik u nog vertellen dat mijn geschrift als enige bedoeling heeft de aandacht te vestigen op de noodzaak van deze stap vooruit ...?"

Freud beëindigt zijn betoog met een optimistisch geluid. En in een denkbeeldige discussie met een religiant, wordt "onze" Multatuli ook nog even genoemd:

"...Het primaat van het intellect ligt stellig in een ver, ver, maar waarschijnlijk toch niet oneindig ver verschieft. En aangezien het intellect vermoedelijk dezelfde doelen zal nastreven als die waarvan u de verwezenlijking door uw God verwacht - namelijk mensenliefde en beperking van het lijden -, op menselijke maat natuurlijk, voor zover de externe realiteit, de "REDE" ⁽¹⁾ het toelaat -, mogen wij ons voorhouden dat ons antagonisme slechts van tijdelijke aard en niet onverzoenlijk is. Wij hopen vurig hetzelfde, maar u bent ongeduldiger, veeleisender en - waarom zou ik het niet zeggen? - zelfzuchtiger dan ik en de mijnen. U wilt de zaligheid meteen na de dood

*laten beginnen, verlangt het onmogelijke van haar en wilt de eis van het menselijk individu niet opgeven. Onze god "NOODZAKELIJKHEID" ⁽¹⁾ zal van deze wensen verwezenlijken wat de natuur rondom ons toelaat, maar zeer geleidelijk, pas in een onafzienbare toekomst en voor nieuwe mensenkinderen. Een schadeloosstelling voor ons, die zwaar onder het leven gebukt gaan, belooft hij niet. Op de weg naar dit verre doel moeten uw religieuze doctrines worden prijsgegeven, om het even of de eerste pogingen mislukken, om het even of de eerste substituu-
vormingen te zwak zullen blijken. U weet waarom; op den duur kan niets de rede en de ervaring weerstaan, en de strijdigheid van de religie met beide is maar al te tastbaar..."*

Noot: Het godenpaar Rede en Noodzakelijkheid van Multatuli (Idee 169 en Idee 175, nvdr), sinds lange tijd een van Freud's favoriete schrijvers. Diens pleidooi voor een eerlijke seksuele voorlichting van kinderen wordt door Freud in zijn artikel over dit onderwerp met instemming geciteerd. Multatuli's werken en brieven staan ook bovenaan de lijst van 'tien goede boeken' die Freud opstelde als antwoord op een rondvraag naar favoriete boeken.

Vrijheid, Gelijkheid, Broeder-/Zusterschap!

FEMIA COOLS (geboren in Indië, woonachtig in Curaçao, dichter en kunstliefhebber)

"Ik ben tropisch oud en wil eigenlijk niet zoveel meer. Het verbaast mij dan ook dat ik af en toe toch mijn haren overeind voel komen en woorden zoek om de leugenachtigheid en bedilziekte van geloofsinstituten in het licht te zetten. Ben ik intolerant wat betreft bepaalde godsdienstige uitingen? Ja, want de clementie met religieuze intolerantie is lafheid. Dat mensen geloven zal helaas nooit ophouden. Maar dat geloven anno 2011 leidt tot uitzonderingen op de voor allen geldende burgerlijke wetten, is onvergeeflijk. Mij gaat het vooral om discriminatie, achterstelling en onderdrukking van vrouwen, kinderen en mensen die van kunne "anders" zijn. Dat de overheid deze discriminatie toelaatbaar acht, is onaanvaardbaar."

Vrijheid, Gelijkheid, Broeder-/Zusterschap? Nee, helaas, daarvan zijn de gelovigen ontheven.

"Op grond van onze godsdienst: discrimineren wij vrouwen; discrimineren wij homo's; ontzeggen wij vrouwen en meisjes mensenrechten; ontzeggen wij homo's mensenrechten; ontzeggen wij onze kinderen godsdienstvrijheid; ontzeggen wij onze kinderen vrij van godsdienst te zijn en anders te denken;

respecteren wij de openbare ruimte niet en bekladden wij de openbare ruimte met onze godsdienstige leuzen en willen wij niet dat andersdenkenden dit ook doen; willen wij dieren onverdoofd slachten; leggen wij andersdenkenden via de politiek onze wil op (weigerambtenaar, winkels dicht op zondag, vloekverbod, geen homo op onze school); beledigen wij onbeschaamd het gezond verstand,

*maar mogen wij niet beledigd worden en eisen wij straf voor het beledigen;
eisen wij zondagsrust voor iedereen;
respecteren wij het geloof van natuurliefhebbers niet en trekken wij de wereld in om andersgelovigen te bekeren;
accepteren wij dat religieuze leiders misdaden van hun dienaren afdekken en dat de misdadigers ongestraft blijven;
accepteren wij dat religieuze leiders het belang van hun instituut boven dat van de slachtoffers stellen;
zijn wij trots op onze overtuiging en eisen wij respect voor ons ondemocratisch, intolerant en onwettig handelen.”*

Wel, van mij kunt u geen respect verwachten. De georganiseerde godsdienst stond historisch en staat ook vandaag nog garant voor leed en dood van duizenden, zo geen miljoenen mensen. Georganiseerd geloof is voor mij gelijk aan

georganiseerde misdaad. De maffiose praktijken van de grote godsdiensten die hun volgelingen en bekeerlingen onderdrukken, mogen daarvan blijk geven.

Vrijheid van godsdienst betekent niet: dat geloofswetten voor iedereen moeten gelden; dat geloofswetten boven het gelijkheidsbeginsel gesteld mogen worden; dat de volgelingen misleid mogen worden door kerkleiders; dat vrouwen en kinderen meedogenloos vrijheid ontzegd wordt.

Vrijheid van godsdienst is alleen vrijheid wanneer vrijheid van godsdienst “vrij van godsdienst” betekent. Wie vrijheid van godsdienst interpreteert als vrijheid om geloofswetten boven de burgerlijke wetten te stellen, is een slecht burger. Het is bijzonder kwalijk dat de politiek niet op de bres staat voor een ware democratie en echte wettelijke gelijkheid van alle burgers.

5 november de D(VG)-Day van Plasterk en

P h i l i p s e

Op zaterdagmiddag 5 november houdt Ronald Plasterk, uitvinder van het begrip ‘ietsisme’, de jaarlijkse Anton-Constandse wordt Herman uitgeroepen tot Jaar. We verwachten zodat we nog even ‘passende’ locatie hoogtepunt van het Voorlopig denken we Utrechtse universiteit. geval de datum:

lezing. Daarna Philipse Vrijdenker van het een grote toeloop, zoeken naar een voor dit verenigingsjaar. aan de aula van de Noteer in elk

5 n o v e m b e r 2 0 1 1 a a n v a n g 2 u u r

Geestelijke terreur tegen zelfdoding

JAN BONTJE (Rotterdam 1947) is publicist en columnist; was eind jaren 1970 lid van de redactie van ‘De Vrije Gedachte’ en is sinds 2007 redacteur van De Vrijdenker. Autodidact.

Onder de kop “Minder suïcides bij niet-gelovigen in gelovigere samenleving - Hoe meer gelovigen, hoe minder zelfdodingen” beweert de redactie van de website RKNIEUWS.NET (zaterdag 13 augustus 2011): “De religie stelt een hiernamaals in het vooruitzicht en een beloning voor de schapen en een straf voor de bokken. Dat zet individuen aan tot volharding, ook in moeilijke omstandigheden. Daaruit volgt dat religieuze beleving zelfdoding vermindert.”

De essentie is dat kennelijk - volgens deze rooms-katholieken zelf! - de angst voor straf in het hiernamaals mensen ervan weerhoudt zichzelf te doden. Merk overigens op dat men eerst de foute term *suicide* (lett: zelfmoord) gebruikt en daarna de correcte term *zelfdodingen*.

Wie iets doet of nalaat uit vrees voor straf, handelt niet ethisch. Hij is als een kind dat uit angst geslagen te worden precies doet wat vader en moeder eisen. Pas wie iets doet of nalaat omdat hij of zij het goed vindt zo te handelen, zonder hoop of beloning of straf in een of ander hiernietmaals, handelt ethisch. Een eind aan je leven maken is een moeilijke en moedige keuze. Daar moet de kerk, het geloof, afblijven. Zonder hun geestelijke terreur (= angst zaaien, nl. voor het hiernietmaals en de straf voor 'bokken') heeft de persoon in kwestie het al moeilijk genoeg.

“...hoe gelukkig is het land, welkers Overheden tot die wijsheyd gekomen zijn, datse hun land-bestier niet gegrond hebben op den suyl van eenderley Gods-dienst...”

**Aldus Adriaen Koerbagh (Amsterdam, 1632 - aldaar, oktober 1669)
Nederlands arts, jurist, filosoof, vrijdenker, die in de 17de eeuw al voor
ontzuiling én voor een seculiere staat pleitte. Hij werd vanwege zijn
denkbeelden langzaam vermoord in het Rasphuis.**

Sneuvelen

LEON WECKE (1932 Wijchen) is polemoloog verbonden aan het Centrum voor Conflictanalyse en -Management (CICAM) van de Radboud Universiteit Nijmegen

Het werkwoord sneuvelen kan in veel situaties gebruikt worden. Zo kunnen records, wetsontwerpen en bij bezuinigingen vele banen sneuvelen. Maar de eerste associatie bij sneuvelen is het doodgaan in de strijd. Het vallen voor een ideaal, een offer dat niet tevergeefs was, zoals veelal gezegd wordt; of het afgemaakt worden voor de belangen van anderen, wat minder vaak wordt vermeld. Het is de soldaat die het gelag betaalt in het café waar politici op een goede afloop proosten; het is immers de politiek die in onze min of meer democratische landen bepaalt wanneer de militaire macht daadwerkelijk wordt aangewend. Niet omgekeerd. En dat is op zich goed, maar slecht als de politiek *missions impossible* als 'haalbaar' en vechtmismissies als 'opbouwmissies' verkoopt.

De invloed van het sneuvelen is uiteraard het grootst voor de nabestaanden. Zij zijn het die het gemis moeten verwerken, nog afgezien van de ellende en de pijn van de gesneuvelden. Want niet iedere gesneuvelde heeft het voorrecht meteen van deze aardbodem verlost te zijn. Aan

het sneuvelen gaat vaak een proces van intens lijden vooraf, iets dat de legervoortlichtingsdiensten liever niet op het televisiescherm of op de voorpagina van de krant zien. Als het even kan wil men de sneuvelbereidheid op een aanvaardbaar peil houden en daar helpen verliezen niet erg bij. Over 'sneuvelbereidheid' bestaan overigens nogal wat misverstanden. 'Sneuvelbereidheid' slaat niet op de bereidheid van onze militairen om te sneuvelen, maar op de bereidheid van burgers en politici om hun militairen te laten sneuvelen... en dat is toch wel wat anders. Die publieke bereidheid was in het Westen sinds Korea en Vietnam afgenomen. Ene professor Mueller van Rochester University had op basis van analyses van de relatie tussen verliezen en publieke steun voor de Korea- en Vietnamoorlog geconstateerd dat naarmate de verliezen hoger werden de publieke steun afnam. Met dat probleem zaten al die regeringen, die bij gelegenheid hun militairen voor hun belangen en voor zogenaamde wereldbelangen wensten in te zetten. Zeker tot de verbeelding sprekende

verliezen leidden tot dramatische teruggang in publieke steun en de daaraan verbonden noodzaak in bepaalde gevallen zelfs de betreffende missie te beëindigen. Men zie bijvoorbeeld het beëindigen van de Amerikaanse betrokkenheid in Libanon en Somalië na onverwachte verliezen.

Maar er werd wel iets op gevonden. Na een oefening in persbeheersing bij de bezetting van Grenada (1983) had men in de Verenigde Staten een recept geschreven. De pers diende aan een touwtje gehouden te worden zodat niet, zoals in Vietnam het geval was, de plaatjes van het oorlogsleed dat burgers en militairen werd aangedaan, ongecensureerd de huiskamers konden binnenkomen. De pers diende in haar werkzaamheden beperkt en gemanipuleerd te worden. De (Tweede)

Golfoorlog (om Koeweit; 1990-1991) werd het eerste voorbeeld van succesvolle beperking en manipulatie van de media. De methoden die werden gehanteerd varieerden van uitsluiting om als ooggetuige op het slagveld aanwezig te zijn, via censuur en het verplichten

van de uitverkoren journalisten in poolverband te worden geïnformeerd, tot het straffen door middel van de intrekking van de accreditatie in gevallen van ongehoorzaamheid. De diverse propagandatechnieken werden niet geschuwd, waardoor ten slotte de 'reclamespot' kon ontstaan van de oorlog als videospel, ver verwijderd van welke bloederige werkelijkheid dan ook. Ook nadien heeft de 'embedded' journalist vooral bijgedragen aan het verspreiden van de officiële 'waarheid' over een militaire missie en heeft hij of zij van de werkelijke stand van zaken niet of in veel mindere mate werk gemaakt. Overigens, tot Barack Obama was het in de Verenigde Staten niet geoorloofd op nationaal en regionaal niveau aandacht aan gesneuvelde Amerikaanse militairen te besteden.

HET STRIJD TONEEL

Hoewel, met de aanslagen van 9/11 kwam er ook enige kentering in de regeringsvrees voor sneuvelen. Er was sprake van een zodanig verlies aan mensenlevens dat daar in het kader van een tegenactie enkele honderden gesneuvelde soldaten tegenover konden staan. Dat het een groot veelvoud werd, was uiteraard niet van te voren aan te kondigen.

De geldigheid van de Mueller- of slachtofferhypothese wordt ondermijnd als het volk meent dat de actie tegen een hen werkelijk bedreigende vijand is, de actie van korte duur en succesvol is of als het een nationale cultuur betreft, waarin een mensenleven minder telt. Ook kan een regering proberen van de verliezen een groot nationaal offer ten gunste van vrede en vrijheid te maken, zoals Silvio Berlusconi deed met 18 in Irak gesneuvelde Italiaanse soldaten. De ervaren haalbaarheid van de betreffende operatie is ook van belang, net als de mate waarin de pers aan de regeringsband wenst te lopen dan wel de vrijheid heeft onafhankelijk aan de slag te gaan.

Dit alles neemt niet weg dat nog steeds de verliescijfers

hun negatieve relatie met een maatschappelijk steunvlak hebben behouden. Zij verhogen de politieke en financiële kosten van een militaire operatie.

Ook zijn gewonden in de vorm van blijvend gehandicapten een kostbare aangelegenheid. In het verleden was men wat dat betreft met huursoldaten beter af: die werden ontslagen of onder de grond gestopt en daarmee basta. Voor sommige regeringen is het dan ook een prettig vooruitzicht dat het aantal huursoldaten in de vorm van 'contractors' van allerlei aard enorm toeneemt. Ook slecht opgeleide inheemse politieagenten en dito soldaten behoren tot goedkope oorlogsdoden. Hun sneuvelen is zowel financieel als politiek gezien, althans voor interveniërende regeringen, een koopje.

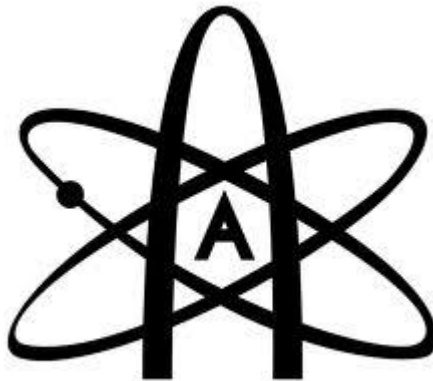
De stelling dat de hele wereld er beter van zou worden als het mensenleven indien niet heilig, dan toch onaanraakbaar zou zijn, is gegrepen uit het ijle luchtgewelf, waar ook de paus zijn anti-geboortebeperkingsargumenten vandaan haalt.

Paul Bauduin

Christelijke T-balk op Ground Zero

ANTON VAN HOOFF (1943) is klassiek historicus te Nijmegen en sinds 2009 voorzitter van De Vrije Gedachte www.devrijegedachte.nl

Het was zo maar berichtje dat op de BBC World Service voorbijkwam: Amerikaanse atheïsten hebben bezwaar gemaakt tegen een kruis op Ground Zero. Ze hadden zelfs besloten een rechtszaak aan te spannen. Daar moest ik meer van weten. De webstek van de BBC gaf het artikel in *The Guardian* waarop het radiobericht berustte. Er is geen speld te krijgen tussen de redenering van de American Atheists die daar werd weergegeven. Toen indertijd mensen bezwaar maakten tegen de plaatsing van een kruis op de gedenkplaats van de aanslagen van 11 september 2001 werd hun te verstaan gegeven dat het helemaal niet om het christelijke symbool bij uitstek ging. Het waren gewoon 2 aan elkaar vastzittende balken die toevallig zo uit het puin van de Twin Towers tevoorschijn waren gekomen. Maar deze rechtvaardiging is inmiddels onderuitgehaald, want er komt ook een Davidsster, door mensenhanden te maken uit oud metaal van het World Trade Center. De Amerikaanse godvrijen wijzen op de onmogelijke gevolgen: moeten nu boeddhisten, mormonen, islamieten en andere godgelovigen ook hun eigen symbool uit het puin gaan knutselen? Maar dan mogen ook de godloochenaars iets maken, want in een wereldstad als New York waren zij onder de slachtoffers goed vertegenwoordigd. Als christenen een T-balk willen vergoddelijken, dan mogen ze van de Amerikaanse atheïsten rustig hun gang gaan, als ze maar niet de gedenkplaats van het WTC monopoliseren. Recht doen aan iedere religie en levensovertuiging zou echter leiden tot een oerwoud van symbolen. Daarom is het natuurlijk het verstandigst om een volkomen neutraal icoon op te stellen.

De Amerikaanse goddelozen voelen de bui al hangen: ze zullen als onvaderlandslievend worden neergezet. Maar, zeggen ze, wij beroepen ons als goede vaderlanders juist op de wetten en statuten van dit land. De New York Civil Rights Act zegt uitdrukkelijk dat alle personen onder de jurisdictie van die staat op gelijke wijze in de openbare voorzieningen mogen delen.

Het vereist moed om zo voor je rechten op te komen in 'the Nation under God'. En nog wel op zo'n gevoelig terrein als Ground Zero. Dat is echt wat anders dan in Nederland opkomen voor de strikte scheiding van kerk en staat. Elke bezoeker van de VS verbaast zich over de grote rol die religie nog in het openbare leven inneemt. Het percentage ongodisten – mooi oud woord voor 'atheïsten' – groeit er wel gestaag, maar is nog niet meer dan 15%. Onder intellectuelen is het echter wel 80. Dat is een reden waarom rechts Amerika zo strijdt voor domheid.

In de VS is het nog volkomen ondenkbaar dat een ongelovige president wordt. Hij moet toch aan het eind van

iedere toespraak mompelen: God bless you all. Nederland had echter al in 1948 met Willem Drees de eerste ongelovige premier. Maar in de VS moet iedere presidentskandidaat getuigen dat de religie hem zo geweldig inspireert, anders kan hij zijn verkiezing wel vergeten. Een jaar geleden brak een enorme rel los omdat er een islamitisch gemeenschapscentrum op een paar blokken afstand van het WTC zou komen. Ik ben benieuwd wat er gebeurt met de christelijke T-balk op Ground Zero. Ondertussen heb ik als voorzitter van De Vrije Gedachte mijn sympathie betuigd aan de moedige Amerikaanse atheïsten. Binnen een half uur stuurde Blair Scott mij een reactie: *'Thank you Anton, we greatly appreciate your support!'*

Vegetarisme

JAN BONTJE (Rotterdam 1947) is publicist en columnist; was eind jaren 1970 lid van de redactie van 'De Vrije Gedachte' en is sinds 2007 redacteur van De Vrijdenker. Autodidact.

Vegetarisme, het niet eten van vlees, vis, schaaldieren en gevogelte, bestaat al eeuwen. Het feit dat de NVB (Nederlandse Vegetariërsbond) al sinds 1894 bestaat, geeft aan dat vegetarisme beslist geen modieuze trend of een van de vele door de media opgeklopte hypes is. In België is de oude Vegetariërsbond opgegaan in EVA (Ethisch Vegetarisch Alternatief).

Oudheid

De Griekse wiskundige en filosoof Pythagoras van Samos (ca. 572 – ca. 500 v.o.j.) en zijn leerlingen waren al bekend met vegetarische voeding. Hun beweegredenen waren echter, zéker met onze huidige wetenschappelijke en filosofische inzichten, ronduit bespottelijk: zij waren overtuigd van de onsterfelijkheid van de ziel en Pythagoras onderwees de reïncarnatie. Dat is dan ook de reden waarom hij geen vlees at. Lange tijd werden vegetariërs ook wel pythagoreeërs genoemd.

Varianten

Ruim 4,5% van de Nederlandse bevolking eet volledig vegetarisch. Daarnaast kiest een groeiend aantal Nederlanders ervoor om eenmaal per week of zelfs meerdere keren in de week vegetarisch te eten: de zogeheten parttime vegetariërs of vleesverminderaars.

Inclusief de vegetariërs zijn dat in totaal ongeveer

4 miljoen Nederlanders. Niet dat kwantiteit (aantal mensen) iets zegt over de kwaliteit (juistheid, morele waarde, enz.) van iets, maar het geeft wel aan dat het hier gaat om een in brede kring levende gedachte.

Er zijn verschillende varianten van semivegetarisme, die wel deels meegaan in het gedachtegoed van het vegetarisme, maar niet helemaal voldoen aan de eisen van de definitie (géén vlees en géén vis):

- **pollotariër:** eet wel (gedomesticeerd) gevogelte (vooral kuikens) maar verder geen vlees of vis.
- **pescotariër:** eet geen vlees maar wel vis en andere waterdieren.
- **flexitariër:** volgt in hoofdzaak een vegetarisch dieet, maar eet incidenteel vlees en/of vis. Volgens de definitie van

milieuorganisatie Natuur & Milieu is een flexitariër iemand die één of meer dagen in de week geen vlees eet, wat dus op een parttime vegetariër lijkt. Het verschil is dat de flexie het accent legt op 'bijna geen vlees' en de parttime vega slechts op 'minder vlees'.

Argumenten

Veel vegetariërs eten vegetarisch omdat ze het lekker vinden of omdat ze niet van vlees, schaaldieren, gevogelte of vis houden. Er zijn echter nog talrijke andere, meer rationele argumenten voor een (deels of geheel) vegetarisch voedingspatroon. Vegetarisch eten of minder vlees, vis en gevogelte eten betekent dat je kiest voor:

Dierenrechten: in Nederland lijden miljoenen dieren in de vee-industrie (de onlangs

voorgestelde nieuw term voor de verwarrende term bio-industrie). De zucht naar geldelijk gewin door

schaalvergroting en mechanisatie en automatisering enerzijds en de door de reclamemaffia voor grof geld gecultiveerde behoefte van de consument anderzijds, houden dit 'Auschwitz voor dieren' zoals sommigen dit systeem wel noemen, in stand.

Gezondheid: plantaardige voeding is rijk aan vitaminen en mineralen en bevat veel voedingsvezels. Bovendien zou afschaffing van de vee-industrie minder aan deze industrie inherente ziekten betekenen, zowel voor de dieren als de mens. Stop duizenden dieren bij elkaar en je krijgt gegarandeerd gekkekoeienziekte, kannibalisme, enz.

Milieu: de vee-industrie draagt sterk bij aan het vervuilen van het milieu. Dat moet dus beter.

Een betere voedselverdeling: van het voer dat de dieren in de vee-industrie krijgen, wordt niet meer dan 30 tot 50 % omgezet in vlees. Dat is

DEVEGETARIËR.NL
Recepten voor een mooiere wereld

dus een uiterst kostbare en bovendien tijdrovende manier om voedsel te produceren. Dat kan eerlijker, sneller en beter. Door granen e.d. te eten sla je de diervijandige omweg van levensmiddelenproductie in de vee-industrie over. *‘Mensen kunnen door te kiezen voor minder vleesconsumptie daadwerkelijk bijdragen aan een betere wereldvoedselverdeling en uitputting van de*

aarde helpen voorkomen’, stelt NVB directeur Floris de Graad dan ook terecht.

Onze geestverwant Floris van den Berg pleit voor een volledig vegetarisme. Zover ga ik zelf niet, maar kiezen voor deel- of totaal vegetarisme is een goede keus en levert een belangrijke bijdrage aan een beter leven en milieu voor alle dieren, waaronder de mens.

De Sesam Wereldgeschiedenis in 1958

JAN BUYS (1930 Geleen) organisatie adviseur

De Sesam nieuwe geïllustreerde Wereldgeschiedenis is een achttiendelige pocketuitgave van Bosch en Keuning in Baarn (1958). Het was een uit het Zweeds vertaalde Nederlandse bewerking van de oorspronkelijk in Stockholm uitgegeven: “*Världshistoria*” en het maakte op mij een heel wat objectievere indruk dan de geschiedenisboeken die ik in het RK lager- en mulo onderwijs moest gebruiken. Hoewel ik vroeger altijd slechte cijfers voor geschiedenis haalde - niet alleen omdat ik de jaartallen niet kon onthouden maar ook omdat ik echt niet begreep waarom die mensen vroeger blijkbaar niets liever deden dan oorlog voeren - kon ik nu als ongelovige de oorzaken en gevolgen van bepaalde historische ontwikkelingen veel beter begrijpen dan in het verleden. Iedere maand kwam er een nieuw deel uit van zo’n 225 pagina’s en na anderhalf jaar had ik de serie compleet in bezit en volledig doorgelezen. Je kunt inderdaad de goorste, gruwelijkste moorden en martelingen niet bedenken, of ze zijn altijd wel eens in de geschiedenis door mensen op andere mensen uitgeprobeerd en vrijwel altijd in naam van, of met de zegen van, een of andere uit de dikke duim gezogen hogere macht. Pas aan het einde van de 19de eeuw werd dat wat minder, maar toen begonnen dwaze, op een religie lijkende ideologieën (zoals het fascisme, het nazisme en het communisme) mensen te onderdrukken, te martelen en te vermoorden, omdat dit soort uiterst linkse of uiterst rechtse politieke idealen slechts onder meedogenloze dwang en met aan het hoofd een dictatoriale halfgod, in stand te houden waren. Zo’n politieke stroming stond onder de dictatoriale leiding van absolute alleenheersers die God

moesten vervangen. Denk bv. aan Generaal Franco in Spanje, Adolf Hitler in Duitsland en Josef Stalin in de Sovjet-Unie. Toch hebben de moordpartijen die de Rooms Katholieken veroorzaakten, op mij (als een tot het ongeloof bekeerde Katholiek), de meeste indruk gemaakt, zoals de Kruistochten, de Jodenvervolgingen, de Spaanse Inquisitie, het op de brandstapel zetten van ketters, heksen en homo’s en de talrijke wreedaardige en bloedige vervolgingen van bv. de Katharen, Tempeliers, Lutheranen, Jansenisten, Calvinisten, Hugenoten en Protestanten, meestal onder de dictatoriale leiding van de Paus van Rome, de zogenaamde plaatsvervanger van Jezus Christus op de aarde. Verder waren er ook nog de bloedige oorlogen tussen de machtigste landen van Europa en tussen de Balkanlanden, die uiteindelijk uitmondde in de massale moordpartij van de Tweede Wereldoorlog, die ik helaas persoonlijk mee heb moeten maken.

De moderne oorlogvoering met tanks en vliegtuigen heeft zich ontwikkeld tijdens de Eerste Wereldoorlog van 1914 tot 1918. Je kunt wel degelijk bepaalde wetmatigheden in die ogenschijnlijk chaotische en zinloze loopgravenoorlog aangeven. Om er een paar te noemen:

Het waren vooral eenvoudige, gelovige boerenjongens van rond de 18 die (weliswaar onder dwang) bereid waren zich aan het front aan flarden te laten schieten, mede door de testosteronuitbarstingen in hun jonge lichamen. Als zo’n jongeman weigerde om aan deze waanzin mee te doen, was hij een lafhartige deserteur, die daarom de doodstraf verdiende.

Beter opgeleide mannen zoals priesters en edellieden bleven buiten schot, omdat ze een officiersfunctie mochten vervullen.

Het waren vooral de priesters die de wapens zegenden en de creperende soldaten, met behulp van de sacramenten der stervenden, de hemel in moesten toveren.

Jonge vrouwen moesten de jonge mannen die naar het front gingen toejuichen en gehuwde vrouwen moesten zoveel mogelijk van dit soort toekomstige oorlogshelden baren. Sommige vrouwen waren bereid om (tegen betaling) deze dappere vechtjassen seksueel te bevredigen.

Je vijanden waren herkenbaar door een of ander raar uniform, een vreemde en onverstaanbare taal of een of andere vijandige godsdienst, zodat je precies wist wie je de dood in moest jagen en wie niet.

Je opperbevelhebber was meestal een oude en gedreven dictator, die precies wist hoe hij zijn laaggeschoolde ondergeschikten helemaal gek, boos, dapper en vooral agressief kon maken.

Iets waar ik nooit overheen gekomen ben, waar ik niets meer over wil lezen en waar ik van walging geen film meer over kan zien, is de Holocaust. Dat een RK idioot als Adolf Hitler kans zag om 6 miljoen onschuldige mannen, vrouwen en kinderen op een gruwelijke manier de dood in te jagen, is uit een aantal oorzaken te verklaren, maar ik ben er heilig van overtuigd, dat het vanzelfsprekende, eeuwenoude antisemitisme van het christelijke Europa de belangrijkste oorzaak moet zijn geweest. De Sesam Wereldgeschiedenis eindigde waar de Tweede Wereldoorlog begon, maar daar begint ook mijn persoonlijke geschiedenis. Ik herinner me dat ik verschillende volwassenen (waaronder mijn eigen moeder) heb horen zeggen, dat de Joden waarschijnlijk door de Duitsers werden vervolgd, omdat ze Christus gekruisigd hadden. Bovendien schijnen de Joden die vervolging over zichzelf te hebben afgeroepen, door onder het kruis te roepen: "Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen". Die onzin staat in het Nieuwe Testament en daarom was dat dan ook voor christenen de door God persoonlijk geopenbaarde heilige en onaantastbare waarheid. En als Joden (en hun kinderen) toevallig door christenen werden vervolgd, gemarteld en vermoord, dan hadden ze dat dus helemaal aan zichzelf te danken: eigen schuld dikke bult!

De Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming

Toen wij als kersverse buitenkerkelijken aan het einde van de jaren '50 lid werden van de NVSH was deze club op zijn hoogtepunt met ruim

200.000 leden. Later bleek dat 90% daarvan lid was om betaalbare en betrouwbare voorbehoedmiddelen te kunnen kopen en dat

gold voor ons dus ook. Ook bleek dat de NVSH in onze regio veel geheime leden telde, vooral omdat "seksuele hervorming" en "geboorteregeling" volgens de toen nog oppermachtige Katholieke priesters zeer verwerpelijk en zelfs tegennatuurlijk was. Daarom mochten er bijvoorbeeld volgens de Geleense gemeentelijke verordeningen geen condoomautomaten in de cafés worden opgehangen en moesten de verkopers van NVSH-anticonceptionalia oppassen dat ze niet door de brave Rooms Katholieke jeugd met stenen werden bekogeld.

Op een gegeven moment vroeg de NVSH naar jonge mensen die bereid waren om een opleiding van ongeveer anderhalf jaar te volgen tot gespreksleider. Mijn echtgenote en ik hebben ons samen daarvoor opgegeven en we werden ook samen met ongeveer 150 andere kandidaten uitgenodigd voor een selectieweekende ergens in een conferentieoord op de Veluwe. Tot onze vreugdevolle verbazing bleek dat er maar 24 van die 150 kandidaten uitgekozen werden voor die opleiding en dat wij 2 daarbij hoorden.

We hebben een geweldig boeiende tijd beleefd tijdens die opleiding en voor mij als rasechte technicus heb ik toen de eerste stappen gezet op het glibberige pad van de gedragswetenschappen. Je leerde vooral groepen van mensen die elkaar nauwelijks kenden en die maar één ding gemeen hadden - dat ze niet geleerd hadden - op een zinvolle manier met anderen van gedachten te wisselen over seksualiteit en seksualiteitsbeleving, over geboorteregeling en de seksuele opvoeding van hun kinderen.

Eerst volgden wij gedurende een jaar een gespreksleidertraining in de weekeinden, vooral in Amsterdam in verschillende nogal chique hotels. Wij reden toen in een tweedehands autootje naar de Randstad, waarbij onze 2 dochters vaak bij mijn ouders in Den Bosch mochten logeren. Na deze trainingsperiode

moesten we praktijkervaring opdoen bij een ervaren gespreksleider. Een van hen kwam iedere week een avond helemaal uit Utrecht om ergens in Zuid-Limburg een gespreksgroep te begeleiden. Soms bleef hij bij ons logeren en vertelde hij veel en enthousiast over zijn belevenissen in de rest van Nederland, maar ook over de valkuilen, voetangels en klemmen van dit werk.

Daarna moesten we zelfstandig aan de slag en dat was voor ons natuurlijk heel spannend. Om het wat makkelijker te maken gingen we in het begin met zijn tweeën voor de groep zitten, dan konden mensen kiezen of ze de mening van een man of van een vrouw wilden horen. Het werd vanaf het begin een succes en ik vond het geweldig dat de groepsleden ons op de laatste gespreksavond persoonlijk kwamen bedanken. Zoiets had ik nog nooit meegemaakt.

Mijn ongelovige broer Wim heeft mij ooit door de telefoon gevraagd, waarom ik eigenlijk in dat achterlijke Katholieke Limburg wilde blijven wonen. Toen wist ik daar geen antwoord op, maar nu besef ik pas hoe prettig het is om als eenoog koning te zijn in het land der blinden. De gemiddelde Limburger wist en begreep eigenlijk niets van die intense behoefte aan seks en erotiek. Hij wist niets van de evolutie van mens en dier en dacht echt dat seksuele behoeften buiten-het-huwelijk van de duivel kwamen. Daarom was het voor ons als ex-gelovigen niet zo moeilijk om ons in te leven in de gevoelens en emoties van mensen die in de communicatie sterk geremd werden door de hun opgedrongen seksuele taboes.

In het begin deden we (alleen of met zijn tweeën) op die manier de reguliere NVSH-gespreksgroepen in Limburg en Noord-Brabant. Geleidelijk vroegen willekeurige groepen een deskundige inbreng vanuit de NVSH over voorbehoedmiddelen, seksueel overdraagbare ziekten, seksuele voorlichting op de lagere school, geslachtsverkeer voor het huwelijk, etc. Zo ben ik 4 keer op de Hoge School Tilburg uitgenodigd om 's-avonds voor meer dan 100 'groenen' van de studentenvereniging een lezing met zaal discussie te houden, want zij gingen vaak ver van huis studeren op het hoogste niveau, terwijl ze niets wisten over seksualiteit en voorbehoedsmiddelen. Ik heb een aantal avonden met het onderwijzend personeel en ouders van een Nutsschool in Maastricht gediscussieerd over het belang van seksuele voorlichting op de lagere school. Het bleek toen,

dat in de dierkundeboekjes wel iets stond over de voortplanting van dieren, maar niets over de paringsdaad zelf en in de plaatjes hadden de mannelijke zoogdieren niets dat op een penis leek. Voor de grap vroeg ik aan het gezelschap van onderwijskundigen of iemand mij kon zeggen of de mannetjeskikker al of niet een penis heeft. Tot mijn verbazing wist niemand het antwoord met enige zekerheid te geven. Het taboe op de kennis van de seksualiteit werkte dus door in de dierenwereld en hield pas op bij de plantkunde, hoewel veel mensen zelfs niet eens wisten dat een bloem ook een geslachtsorgaan is.

Ik had het genoeg om in een soort forumdiscussie over geboorteregeling deel te nemen, waarin ook de Limburgse RK huisarts Timmermans zitting had, die een boekje had geschreven over de kerkelijk goedgekeurde temperatuurmethode. Ik heb toen publiekelijk gezegd dat ik uit zéér betrouwbare bron had vernomen, dat die methode voor onregelmatig menstruerende vrouwen bijzonder onbetrouwbaar was. Tot mijn verbazing reageerde niemand op die opmerking, ook dokter Timmermans niet. Wel viel er een pijnlijke, minstens één minuut durende stilte. Timmermans had namelijk in zijn voorlichtingsboekje slechts 4 of 5 regels gewijd aan de onregelmatig menstruerende vrouw en daar kon je uit opmaken, dat zijn temperatuurmethode voor deze tamelijk grote groep vrouwen inderdaad onbetrouwbaar was. Timmermans kon moeilijk zeggen, dat die vrouwen dan maar condooms moesten gaan gebruiken, want dat was door zijn hoogste baas (de Paus van Rome) ten strengste verboden. Dus liet hij het die vrouwen zelf maar uitzoeken.

Op een bepaald moment gaf ik voorlichting aan een groep jongelui ergens in een soort kloostergebouw even buiten Valkenburg. Net toen ik aan het vertellen was hoe je zonder gebruik van een condoom het risico op zwangerschap kunt minimaliseren en toch een bevredigende seksuele ervaring kunt beleven, ging er een gezette vijftiger in een lange zwarte jurk geruisloos achter die jongeren zitten, zodat ik de enige in het gezelschap was die hem kon zien. Hij keek uitdrukkelijk langs mij heen en ik kon hem dus ook niet aankijken. Ik liet niets merken en probeerde oogcontact te houden met mijn toehoorders op de voorste rij. Ik wist dat dit voor tieners een buitengewoon spannend verhaal

was en ze luisterden dan ook ademloos. Toch voelde ik me geremd en bedreigd door die man, net als toen ik een kleine jongen was, temeer omdat hij mij geen blik waardig keurde en ik niet wist wat hij daar in zijn schild voerde. Hij bleef daar dik 20 minuten zitten, stond dan plotseling op en verdween weer geruisloos door de openstaande deur. Met een zucht van verlichting realiseerde ik mij, dat ik nog altijd een grondige hekel had aan dat soort Jeroen Boschachtige griezels, die door mijn broer Wim terecht “zwartgerokte gangsters” werden genoemd.

Pas in de 2de helft van de 60-er jaren begon de belangstelling voor de NVSH sterk af te nemen, omdat de voorlichting over seks en anticonceptie ook buiten de NVSH ruimschoots te krijgen was, terwijl de strijd voor abortus provocatus vooral werd gestreden door de “Dolle Mina’s” (onder het motto “Baas in eigen Buik”) en niet door de NVSH. Hoe dan ook, het is voor mij een prettige, zeer zinvolle en vooral leerzame vrijetijdsbesteding geweest.

Uit: “Weerbarstige wreedaardige waanwijsheid” door Johannes Booys, medio 2008, Hfdstk. 20 en 21

Prangende vraag voor Geert Wilders: Is Mo slim of is Christen dom?

Jan Bontje

Lezers reageren

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden brieven niet te plaatsen en bij plaatsing in te korten of er uit te citeren. Scheldwoorden en/of beledigingen ad hominem (spelen op de man i.p.v. op de bal) worden resoluut verwijderd. Plaatsing houdt niet in dat de redactie achter de inhoud staat. De brieveschrijver is en blijft te allen tijde verantwoordelijk en/of aansprakelijk voor de inhoud van zijn reactie.

Van een samenbindende voorzitter en de grenzen van vrijdenken

Van vakantie terug had ik uiteraard een leesachterstand. Ook De Vrijdenker van juni, nr. 5, lag nog op de stapel. Na een eerste doorbladeren las ik de bijdrage van Peter de Valença over de rol van de voorzitter van onze vereniging.

Volledig ben ik het met hem oneens wanneer hij spreekt over een zgn. “bindende” voorzitter. Wat een vreemde opvatting. Natuurlijk mag Anton van Hooff als voorzitter zijn eigen mening laten klinken; bij vrijdenken hoort ook vrijspreken. Netjes zou zijn dat hij er altijd bij vermeldt dat hij dat doet op persoonlijke titel, als hij zijn functie voor DVG erbij noemt; dat doet hij kennelijk niet altijd maar het zou beter zijn. Peter bedoelt natuurlijk een samenbindende voorzitter; bindend betekent nl. ‘zich verplichten aan’ en dat laatste doet Anton zeker in zijn functie als voorzitter van DVG.

Waarlijk geschrokken ben ik van wat Peter schrijft onder het kopje “De PVV en Wilders” op pagina 33. Los van het feit dat ik het helemaal eens ben met de opvatting van Anton van Hooff op dit punt, begrijp ik dat Peter ervan

uit gaat dat onder de leden van De Vrije Gedachte ook PVV-stemmers zouden kunnen zitten, want die dreigen volgens hem de vereniging te verlaten door de uitspraken van onze voorzitter over de PVV en Wilders. Ik ben oprecht van mening dat een PVV-stemmer/aanhanger geen Vrijdenker kan zijn en dus ook geen lid van DVG zal zijn. Hoe kun je vrijdenken als je een groep mensen in onze Nederlandse samenleving wilt uitsluiten van onze samenleving? De ruim 1 miljoen moslims die hier leven. Je staat dan een tweedeling in de samenleving voor die nooit te verbinden is met de kern van het vrijdenken. Er ligt een duidelijke grens aan de tolerantie van opvattingen als je wilt dat sommige mensen in feite niet mogen bestaan en je met hun de strijd aan wilt gaan. Wanneer hebben we dat ook al weer eerder gehoord?

Het “wij versus zij denken” kan geen vrijdenken zijn. Dat mag en kan niet gebagatelliseerd worden! De gebeurtenissen in Duitsland in de 30-er jaren en de gevolgen daarvan tijdens WO 2 en ook de verschrikkelijke daad van een

terrorist in Noorwegen enkele weken geleden zijn hier de abjecte voorbeelden van. Als van Hooff inderdaad vindt dat het gedachtegoed van de PVV strijdig is met het vrijdenken en dus met de doelstelling van DVG, dan ben ik dat hartgrondig met hem eens. Ik raad Peter aan om nog eens de doelstelling van onze vereniging te lezen en op zich in te laten werken; zie de achterflap van ons blad De Vrijdenker; elke maand weer.
Bert Klaver (1946) sociaal pedagoog, gepensioneerd docent.

Samsara

Zomernummers zijn vaak wat lichter van toon. Dat kan. Maar wat de redactie van De Vrijdenker nu heeft gemeend te moeten aanbieden vervult mij met een mengsel van afschuw, droefenis en wanhoop. Niet zo veel van dit alles, want mentaal was ik toch al afscheid aan het nemen van DVG. Vanaf oktober 2009 probeer ik een discussie aan te zwengelen over wat vrijdenken nu eigenlijk is en wat de rol van de DVG derhalve zou kunnen zijn. Op een enkele reactie na worden mijn aanzetten voornamelijk genegeerd. Niet dat ik van iedereen onmiddellijk juichend gelijk verwacht te krijgen. Een serieuze discussie wordt op prijs gesteld. Sterker nog: het is een

basisvoorwaarde voor vrijdenken. Het enige bespeurbare effect van mijn pogingen is dat een aantal leden zich nu ook uitlaten over “wat vrijdenken is” echter zonder de discussie met mij of met elkaar aan te gaan. Zij lezen de bijdragen niet, geven er geen kritiek op maar laten wat ze altijd al dachten nog eens langskomen. Mijmeringen op een zomeravond. Afgezien van de inhoud zijn de artikelen in dit nummer ook weer van het bekende ongeredigeerde zwatel-niveau. Praktisch onleesbaar. Het is te veel eer om hier de betreffende artikelen nog eens uitgebreid te gaan bespreken. Degenen die het uit willen zoeken verwijs ik naar wat ik daar in De Vrijdenker en vooral op Freethinker over heb geschreven; Bovenal: “Vrijdenken is ideologiekritiek.” (http://www.freethinker.nl/index.php?option=com_content&task=view&id=259&Itemid=52) Dit alles deed mij denken aan het boeddhistische equivalent van de hel: Samsara. Het eindeloos in een kringetje ronddraaien.
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Samsara>
Victor Onrust

Nawoord redactie: wij nodigen de heer Onrust van harte uit eens een artikel te schrijven dat praktisch leesbaar is en boven het zwatelniveau uitstijgt.

Anton Dautzenberg verdient steun van vrijdenkers

ENNO NUY, ondernemer, tevens hoofdredacteur van De Vrijdenker

Schrijver Dautzenberg is lid geworden van de pedofielenvereniging Martijn en werd prompt (uiteraard) met de dood bedreigd. Dautzenberg is geen pedofiel en een verklaard tegenstander van kindermisbruik en -porno. Hij is lid geworden van de vereniging uit protest tegen het burgerinitiatief van pornokoning Henk Dubbele Moraal Bres die de vereniging wil verbieden. Een moedig besluit van Dautzenberg, ook al wordt hij prompt beschuldigd van opportunisme en mediageilheid. Ik geloof niet dat hij daardoor gedreven wordt, lees zijn artikel *Henk Bres jaagt pedofiel ondergronds* in de NRC van 6 augustus jongstleden. Lastig onderwerp maar dat is juist reden te meer om dit thema op een zo genuanceerd mogelijke wijze te behandelen. Daar zijn we allemaal meer mee gediend dan met bakken vol gemakkelijke emotie en dito verbaal en fysiek geweld. Ik heb nooit een werk van Dautzenberg gelezen maar zijn initiatief juich ik toe. Laten we hopen dat ook in het parlement het gezond verstand zegeviert en de vereniging Martijn niet verboden wordt. Ook hier geldt dat we koste wat het kost met elkaar in gesprek moeten blijven, hoe moeilijk en moeizaam dat soms ook mag zijn.

Het is tijd voor een alternatief voor religie en de vrije markt economie.

WIM AALTEN (1948) is socioloog en motorrijder. Schrijver van het boek "*Motorrijden zonder God*"

Als dagelijks miljoenen mensen geloven in religieuze leugens, elkaar die leugens vertellen en opdringen en anderen die niet in die leugens geloven verketteren en vervolgen, hoe kan er dan ooit sprake zijn van een eerlijke samenleving?

Als dagelijks miljoenen mensen en hun helpers roven en stelen, schaamteloos hun zakken vullen, anderen onderdrukken en uitbuiten en hun (spaar)geld afhandig maken, hoe kan er dan ooit sprake zijn van een eerlijke samenleving?

Als dagelijks de leugenaars, de rovers en de moordenaars en hun helpers weg komen met de steun van de politiek en (al dan niet) de wet aan hun zijde, hoe kan er dan ooit sprake zijn van een eerlijke samenleving?

Ik verbaas me dagelijks over zoveel domheid, geslepenheid en valsheid. Zijn we dan blind geworden voor eerlijkheid? Verblind door de belofte van een hiernamaals of een beetje materiële rijkdom zolang we nog op deze aardbol zijn? Zijn we dan zo verslaafd aan onze welvaart dat we die op een steeds hoger niveau willen tillen (hetgeen ook een vorm van roven is), ten koste van anderen die in armoede leven en sterven? Kan een politicus/bestuurder die gelooft in en handelt naar de leugens en de dogma's van een religie ons een betere samenleving bezorgen? Of is hij, huichelend op zoek naar troostende woorden, vooral uit op continuering van zijn geloof en de machtspositie die daarmee samenhangt? Een gelovig politicus/bestuurder is niet geloofwaardig.

Kan een aanhanger en profiteur van de vrije markt economie zich inzetten voor een eerlijker samenleving met een eerlijker verdeling van de welvaart, voor een eerlijker verdeling tussen arm en rijk? Of is hij, autoritair zoekend naar vergoelijkende woorden, altijd alleen maar uit op zijn eigen belang? Een handelende vrije markt adept is niet te vertrouwen.

De prijs die we als samenleving al eeuwen lang betalen voor de misdragingen van religies en de rovers is enorm. Maar we leren al van jongs af aan onze ogen daarvoor te sluiten en er geen kritische vragen over te stellen. God wil dat niet en het zal je economische positie hier op aarde schaden. Als je het wel doet ga je naar de hel nadat je eerst in armoede je dagen op aarde hebt moeten slijten. Angst zaaien en monden snoeren is de machtsstrategie.

Religie en vrije markt economie? Als we kijken vanuit het belang van de gehele wereldbevolking, het algemeen belang, dan zijn religie en de vrije markt foute systemen om de samenleving in te richten. En toch zijn er op aarde miljoenen foute mensen die dit allemaal heel gewoon vinden en er naar leven. Religie en eigenbelang, een sinister duo.

Het is de hoogste tijd voor een alternatief. Het is een algemeen menselijke verantwoordelijkheid om religie en vrije markt niet langer te omarmen maar aan een alternatief te werken. Willen we een leefbare wereldwijde samenleving nalaten voor ons nageslacht dan zullen we wel moeten. En gelukkig zie je wereldwijd, onder invloed van moderne communicatiemiddelen en een steeds grotere afgedwongen openheid, dat mensen het niet meer pikken en verbetering van hun positie en meer vrijheid eisen. En terecht! We moeten religie en de vrije markt economie zo snel mogelijk achter ons laten en toewerken naar een samenleving die realistischer, eerlijker, menselijker en meer solidair is. Het kan.

De manier waarop we de samenleving inrichten is geen godswil of een natuurverschijnsel, het is gewoon mensenwerk. De toekomstige wereldwijde samenleving is menselijk maakbaar. Wie belang heeft bij de huidige machtsverhoudingen zal dat ontkennen.

Ik pleit niet voor een nieuwe wereldwijd toepasbare methode om de samenleving in te richten. Ik pleit er voor om op basis van mijn definitie van vrijdenken (zie De Vrijdenker juli/augustus 2011) te werken aan veranderingen die het tijdperk na de huidige reli-neoliberale samenleving kunnen inkleuren. In de vaste overtuiging dat het beter kan en moet.

Jezus nog aan toe!

JAAP VAN DEN BORN (Nijmegen 1951) beidt zijn tijd

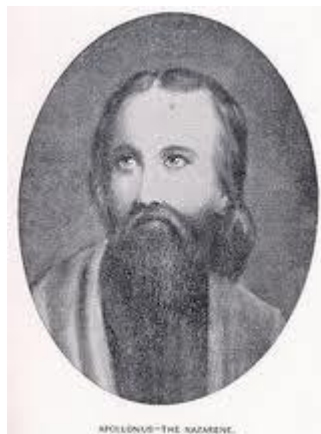
Jezus nog aan toe!

We leven in een wonderlijke tijd
De zieken worden allemaal geheeld
En doden komen uit hun graf gekropen

Je twijfelt bijna aan je wereldbeeld
Wanneer je lamme buurman weer gaat lopen
Ook gekken worden geestelijk gezond

En als je de genezers op laat knopen
Dan lopen die daarna zelf óók weer rond
Je staat gewoon voor schut als overheid

Op elke straathoek staat zo'n godenzoon
Is eigenlijk nog iemand hier *gewoon*?

Romeinse Rijk. Begin van de jaartelling. In het oostelijk gedeelte van het Rijk predikt een religieuze leider de aanbedding van de Ene Ware God en verklaart dat vroomheid niet ligt in het brengen van offers, maar in het betonen van naastenliefde. Er wordt gezegd dat hij wonderen verricht, duivelen uitdrijft, de zieken geneest en doden laat verrijzen.

Sommige van zijn volgelingen verklaren dat hij de Zoon van God is, hoewel hij zichzelf Zoon der mensen noemt. Hij wordt beschuldigd van opruiing en voor het Romeins gerecht gedaagd.

Na zijn dood verklaren zijn discipelen dat hij levend voor hen verschenen is en daarna opgestegen is naar de hemel.

Zijn naam is Apollonius van Tyana en het is allemaal na te lezen in Flavius Philostratus' *Het leven van Apollonius*. Het stikt in die tijd van de godenzonen die wonderen verrichten en opgewonden toestanden horen bij het straatbeeld.

Nicolas Bouvier – De wegen van de wereld

Recensie. Uitgeverij Bas Lubberhuizen, 377 pagina's

ENNO NUY

Pas in 2009 kwam er een Nederlandse vertaling van het reisverslag van Nicolas Bouvier beschikbaar. Schandalig eigenlijk, je vraagt je af waarom uitgevers er niet eerder brood in zagen om dit fantastische boek, dat reeds in 1963 verscheen, hier uit te geven. Want het is een allesbehalve gedateerd boek en zeker in de huidige context van vredesmissies en wat dies meer zij in het gebied rond Afghanistan en Pakistan, uiterst relevant.

De wegen van de wereld beschrijft de reis die Nicalos Bouvier met zijn kameraad, de schilder en tekenaar Thierry Vernet in 1953 en 1954 maakte naar het verre India. Een reis die hen door Yoegoslavië, Turkije, Iran, Pakistan en Afghanistan naar India zou brengen. Zij reisden

in een oud Fiatje (Topolino) en het mag een wonder heten dat het karretje de eindbestemming heeft gehaald. De beschrijvingen van de vele reparaties onderweg zijn prachtig en vaak buitengewoon geestig.

Het zou lang duren voor Bouvier internationaal werd erkend als een groot schrijver. En dat is

onterecht want in dit fenomenale boek geeft hij er blijk van reeds op jonge leeftijd over een heldere blik en een scherp analytisch vermogen te beschikken. Die eigenschappen lijken mede

voort te komen uit de bijna kinderlijke onbevangenheid waarmee zij hun reis aanvingen. Een onbevangenheid die hij gedurende die reis ook niet meer aflegde of kwijtraakte.

Zelf heb ik veel gereisd ofschoon nooit zo avontuurlijk en lang achtereen als Bouvier en Vernet maar veel waarnemingen tijdens hun reis komen mij bekend voor. Zoals het gegeven dat eetlust een vloed van emoties kan oproepen *“wat maar weer bewijst hoezeer, op reis, aards en geestelijk voedsel samengaan. Plannen gegrild schaap, Turkse koffie en herinneringen”*, schrijft Bouvier. Heel beeldend schetst hij ook hoe een bepaald landschap je kan overvallen, hoe een vaag soort vijandigheid zich van je meester maken kan en je in een paniekerige stemming kan brengen.

Veel, heel erg veel van de waarnemingen en overpeinzingen van Bouvier zijn uiterst actueel en relevant. Zoals zijn opmerking dat wie door Macedonië reist en zijn ogen goed de kost geeft, zal *“ontdekken dat het allemaal wat ingewikkelder is, omdat de geschiedenis in Macedonië zich al duizend jaar beijvert rassen en harten tegen elkaar op te zetten”*. Of: *“De Macedoniërs voelden zich uitgebuit door Belgrado en reageerden dit af op (die) Islam, waaronder ze ooit zo hadden geleden. Ten onrechte, uiteraard, want dat handjevol Turken in de stad vormde een onschuldige en zeer hechte familie, wier ziel lang niet zo getroebleerd was als de hunne”*.

In Iran vertelt een Franse priester hem dat *“fanatisme het laatste verzet van de arme is, het enige dat men hem niet durft te weigeren. Het*

zou allemaal een stuk beter gaan als er niet zo veel lege magen waren”. En het fanatisme beschrijft hij op de meest indringende wijze als hij getuige is van de manier waarop men in Perzië de doden beklagt. De moord op imam Hoessein werd herdacht en in een processie trekken drie soorten boetelingen voorbij. De eersten sloegen zichzelf slechts snikkend op de borst. De tweede groep sloeg zich met zweepen die uitliepen in vijf ijzeren kettinkjes op de rug. Maar de laatste groep droegen zware messen, waarmee ze inhakten op hun kaalgeschoren hoofden, soms zelfs tot de dood erop volgde. Tijdens die processie lopen familieleden van de boetelingen mee om ervoor te waken dat ze zichzelf niet dodelijk verwonden.

Minstens zo navrant is het verhaal van de Joden die zich, teleurgesteld in het nieuwe Israël, hadden gevestigd in Armenistan om daar een nieuw bestaan op te bouwen. Bouvier schrijft: *“Heel Armenistan sprak erover met een geniepig lachje. Azerbeidzjaanse en Armeense kooplieden waren het voor één keer met elkaar eens en maakten zich hand in hand op om hun het leven zuur te maken”*. En dat terwijl het lot van de Armeniërs en de Joden in de diaspora vele overeenkomsten vertoonden.

Prachtig is ook de passage waarin Bouvier laat zien dat geld niet rolt maar opstijgt *“als de geur van offervlees naar de neusgaten der machtigen”*. Om vervolgens uiterst beeldend te beschrijven hoe corruptie werkt en hoe onontkoombaar het is en waarom alle geledingen in de samenleving er deel van uitmaken. Maar onderaan de ladder staan de boeren. *“En die boeren – de leepste ter wereld als je ze een beetje ruimte geeft – kunnen zich alleen nog maar afreageren op hun ezel, of op de hemel die hun gebeden niet verhoort”*.

Ronduit hilarisch is zijn beschrijving van de Aziatische vlieg, een prachtig panopticum van het insect dat de Antieken al beschouwden als een schepping van de duivel. Bouvier: *“Hij (de vlieg) heeft er dan ook alle eigenschappen van: de verraderlijke onbeduidendheid, de alomtegenwoordigheid en de hondse trouw (al laat iedereen je in de steek, hij blijft)”*.

De hoofdstukken over Afghanistan zouden eigenlijk verplichte literatuur moeten zijn voor iedereen die zich een beeld en een mening wil vormen over dat tragische deel van de wereld.

“Alle tijd nemen is hier de beste manier om geen seconde te verliezen” schrijft Bouvier. En minstens zo belangwekkend is de passage waarin Bouvier schildert hoe Afghanen (en zij niet alleen) het verschil tussen Jezus (die daar Issa heet) en Mohammed wegen en waarderen. Onze goden hebben een lange geschiedenis met elkaar gemeen maar het zijn de specifieke volksaard en culturele achtergrond die bepalen waarom de Jezus die bij ons voor velen als de morele standaard geldt door de moslims wel

gerespecteerd wordt maar ook als een watje wordt beschouwd.

Wat een schitterend boek en wat een prachtig reisverslag. Want Bouvier kan schrijven. Vanuit een onbevangenheid, ingetogen en onbevooroordeeld maar ook vanuit een onblusbare levenslust. Laten we hopen dat zijn overige werk ook snel vertaald wordt. Nicolas Bouvier werd geboren in 1929 en stierf op 17 februari 1998.

Stralingsgevaar

JAAP VAN DEN BORN (Nijmegen 1951) beidt zijn tijd

Zit u wat onbehaaglijk in uw stoel?
Dan loopt er vast een aardstraal door uw huis!
U moet meteen een kastje van me kopen

Zo'n kastje maakt het huis weer lekker pluis
Dan kan zo'n aardstraal namelijk niet lopen
Zijn potentiaal wordt dan genivelleerd

Ik waarschuw wel: maak nooit het kastje open!
Want dan krijgt u beslist gegarandeerd
Opnieuw een onbehagelijk gevoel

Ze staan ook op Soestdijk, zelfs in de stallen
En die zijn toch niet op hun hoofd gevallen?

De wichelroedeloper J.G. Mieremet veroorzaakte in de jaren vijftig een ware aardstralenrage en verdiende goud met zijn aardstralenkastjes, type Poverni (POtentialVERschillen Nivellerend) die afschermend werkten. Ze stonden op Soestdijk, in het stadhuis van Zandvoort, het Amsterdams Concergebouw en – op gezag van minister Cals – een katholieke school te Twente. Ondanks het verbod ze te openen deed de arts Fortuin dat toch en trof zeven vastgelijmde staafjes aan in een verder leeg kistje (à raison van fl.125,-). De zaak zakte ineen, maar in 1962 verkocht een Edese ‘naturopaat’ ze bij dozijnen aan boeren onder de naam ‘broncorrectoren’ voor rond de tweeduizend gulden. Een moderne variant zijn de apparaten die de huidweerstand meten (een nietszeggend fenomeen) waarbij het uitslaan van metertjes geweten wordt aan ziekten die zich uiten op acupunctuurpunten. Dit apparaat wordt bij verschillende ‘geneeswijzen’ met verschillende uitleg gehanteerd, zoals de Bio-Elektronische Functiediagnos-tiek, MORA, Vega-test, Segment-elektrografie, Computer-SEG, Impulsder-mografie, Elektro-Huidtest, Bio-resonantietherapie en microcancer detectie. Patiënten zijn diep onder indruk, want als een wijzertje uitslaat zie je toch dat het werkt?

Wij zijn de maten van Jan Pieterszoon Coen

HANS LOUIS KOEKOEK (Rotterdam 1935) filmer en schrijver, publiceerde onder meer Ongelovige verhalen; zie ook www.hanskoekoek.nl

In Hoorn hebben ze het er druk mee. Het indrukwekkende standbeeld van Jan Pieterszoon Coen staat al meer dan honderd jaar op het centrale plein en decennia lang werd er weinig aanstoot aangegeven. Sinds enige jaren bladdert het blazoen van de antieke volksheld enigszins af met een versnelling in de laatste jaren. Wie was deze vaderlander? Hij werd in 1587 geboren in Hoorn en stierf terug in Nederland in 1629. In zijn tijd gold hij als de grootste en machtigste dienaar van de VOC. Voor die functie was een harde hand nodig en die bezat hij. Hij was een streng gelovige Calvinist en onderscheidde zich door zijn militaire bekwaamheden, zijn organisatietalent en zijn terriërchtig karakter. Indien nodig was hij meer dan meedogenloos. Met een legertje van circa 2000 man overrompelde hij de Indische Banda-eilanden. Vrijwel alle inlanders werden daarbij uitgeroeid. Tegen zijn verbod in had de plaatselijke bevolking met de Portugezen gehandeld. De nootmuskaathandel was te lucratief voor het Vaderland om die ongehoorzaamheid ongedaan te laten. De opstand van Jakarta brak hij simpelweg door de stad plat te branden en op de verkoolde resten de stad Batavia te laten verrijzen. Tot de Japanse bezetting in 1942 bleef de naam Batavia behouden. Zelf noteerde Coen over één van zijn daden: *“De inboorlingen syn meest allen door den oorloch, armoede en de gebreck vergaen. Zeer weynich isse op de omliggende eilanden ontcomen.”*

Zijn optreden werd in het algemeen welwillend aanvaard. Van de Heren XVII (de directie van de VOC) ontving hij als waardering een gouden keten met medaille, een vergulde degen en een aanzienlijke geldelijke beloning. Hij deed het goed voor het Vaderland. Zelf lijfspreuk was: “Dispereert niet.” Gevolgd door: “Ontziet uw vijanden niet, want God is met ons.” Zijn woorden en ideeën zijn lange tijd populair gebleven, vooral in protestants-christelijke kringen. De anti-revolutionaire minister-president Colijn hield op 1 februari 1937 ter herdenking van zijn 350e geboortedag een voordracht onder de titel: ‘Dispereert niet.’ Ook koningin Wilhelmina sloot haar redevoering op 14 mei 1940 vanuit het toen nog betrekkelijke veilige Engeland af met Coens lijfspreuk: ‘Dispereert niet’. In 1966 werd de nieuwe tunnel onder het Noordzeekanaal de Coentunnel genoemd.

Tijden veranderen. Gedeeltelijk gedwongen door burgerinitiatief moest de gemeenteraad van Hoorn op 12 juni 2011 zich buigen over de aanwezigheid van Coens standbeeld in de binnenstad. Vermoedelijk draait het uit op handhaving van het standbeeld, en het aanbrengen van een plaquette met uitleg. Een meer delicate tekst, hoe we in het verleden en in het heden tegen de geschiedenis aankijken.

Ieder weldenkend mens zal erkennen dat het ongepast is andere bevolkingsgroepen uit te buiten, te misbruiken. Dat doen we dan ook niet meer... denken we. Een simpel reisje op internet haalt ons snel uit de droom. In India, Bangladesh, China, Thailand, Filippijnen en meer van dat soort contreien worden bevolkingsgroepen nog steeds als slaven ingezet, zodat wij westerlingen een dvd-recorder of mobieltje voor twintig euro kunnen aanschaffen. De iPods, de mp3-spelers worden steeds meer betaalbaar. Hoe kan dat? Naast voortgang in het technologisch productieproces komt dit door regelrechte uitbuiting van mensen. Moderne slavernij. In één van de filmpjes werden rijen vrouwen getoond, die in exact 3 seconden een handeling aan de lopende band moesten verrichten. Zouden ze er 4 seconden over doen, dan strookte dit niet met de economisch vereiste bandsnelheid en liep de doorstroming spaak. De steeds terugkerende handelingen moesten een werkdaglang aaneengesloten plaatsvinden. Via een groot raam konden toezichhouders het productieproces controleren. Iemand sloeg met zijn vlakke hand dreunend op het glas. Niemand aan de andere kant keek op, daar was geen tijd voor. Alle ogen waren gericht op dat pietepouterige onderdeelje dat in 3 seconden ineens moest passen. Naar het toilet gaan zit er niet in, niesen of neussnuiten ook niet. Zelfmoorden door deze omstandigheden komen voor.

Er wordt nog steeds gebruik gemaakt van kinderarbeid. In mijnschachten is een klein lichaampje een voordeel. Kinderen doen er voorbereidend werk. We kennen allemaal de beelden van kinderen rommelend op vuilnisbelten. Mensen die de beelden zagen merkten op: ik zou toch liever op een vuilnisbelt werken dan aan die propere lopende band. Het bovenstaande is realiteit en volgens deskundigen niet simpel op te lossen, het is een complex probleem. Maar het gebeurt wel: wij westerlingen profiteren van slavenarbeid. Zo vormen wij de Jan Pieterszoon Coens van onze tijd?

Een dag na het beëindigen van deze column heeft een

kraanmachinist (per abuis?) het standbeeld van Coen aangetikt, waardoor het beeld van de sokkel is geduwd en met een enorme klap op straat tuimelde.